

Μια ιστορία για το επίχρυσο Σικάγο

«Για τον νέο Αμερικάνο, εδώ ή οπουδήποτε αλλού, οι δρόμοι προς την ευτυχία είναι αμέτρητοι και ορθάνοιχτοι. Υπάρχει η πρόσκληση στον αέρα και η επιτυχία απλώνεται στον πλατύ του ορίζοντα. ... Δεν έχει παραδόσεις να τον δεσμεύουν ή να τον καθοδηγούν και η ορμή του τον οδηγεί να διαφύγει από την επικράτεια του πατέρα του και να χαράξει νέο δρόμο για τον εαυτό του» (Mark Twain & Charles Dudley Warner, *The Gilded Age: A Tale of Today*)

Ο Μαρκ Τουέιν με τον Τσαρλς Ντάντλι Γουόρνερ, έγραψαν το 1873 το μυθιστόρημα «Gilded Age», μια σατιρική κριτική για την εποχή που ξεκινούσε έπειτα από τα χρόνια του αμερικάνικου εμφυλίου. Η περίοδος που ερχόταν ήταν «επίχρυση». Οι υποσχέσεις της δεν ήταν αληθινές, η ευημερία της ήταν πλαστή. Χρόνια μετά, η αμερικάνικη ιστοριογραφία άρχισε να χρησιμοποιεί αυτό τον όρο για να ονομάσει τις τρεις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα. Υπήρχε η χρυσή επιφάνεια των επιτυχημένων μπίζνεσμεν του αμερικάνικου ονείρου, των κοσμημάτων μιας ελίτ που πάσχιζε να πείσει ότι δεν είναι άξεστη συγγενής της ευρωπαϊκής αριστοκρατίας. Και κάτω από αυτή, εμφανιζόταν το κάρβουνο στο πρόσωπο των μεροκαματιάρηδων και η πυρίτιδα στα χέρια των καουμπόηδων και των Πίνκερτονς στο κυνήγι Ινδιάνων και απεργών.

Σε αυτά τα χρόνια αναφέρεται αυτή η ιστορία. Ο τόπος της είναι το Σικάγο, της πολιτείας του Ιλινόις, το κέντρο των μεσοδυτικών πολιτειών. Μια ιστορία για μια πόλη έχει μέσα της πάντοτε πολλές ιστορίες. Και οι ιστορίες αυτές σπάνια έχουν μια εκκίνηση και έναν τερματισμό. Παρόλα αυτά, στην ιστορία αυτή, δύο γεγονότα θα ορίσουν την αρχή και το τέλος. Το πρώτο είναι η μεγάλη πυρκαγιά του 1871. Το δεύτερο είναι η Διεθνής Έκθεση του 1893. Και κάπου στη μέση, ένα ακόμα γεγονός: Η σφαγή της Χέιμαρκετ στα 1886, την χρονιά της εξέγερσης. Όπως πάντα, θα ξεκινήσουμε από τη μέση.

Ποιος είναι «από εδώ»;

Η 5η του Μάη του 1886, ξημέρωσε με τις εφημερίδες να φωνάζουν στα πρωτοσέλιδά τους: “τώρα θα χυθεί αίμα”. Το αίμα αυτό κυλούσε στις φλέβες συγκεκριμένων κατοίκων: Των ξένων. Αυτού του όχλου μαχαιροβγαλτών του διαβόλου από τον Ρήνο, το Δούναβη, το Βιστούλα και τον Έλβα, όπως έγραφαν οι Times του Σικάγο. Των ευρωπαϊών δολοφόνων και ενός αμερικάνου που ντρόπιασε τη χώρα με τη γέννησή του σε αυτήν, όπως καταδίκασε η Tribune. Σχεδόν όλοι όσοι δεν ήταν από εδώ, ή καλύτερα, σχεδόν όσοι φτωχοί δεν ήταν από εδώ, ήταν ύποπτοι. Όμως ποιοι ήταν πράγματι από εδώ, σε αυτή την πόλη;

Ούτε πενήντα χρόνια δεν είχαν περάσει από τότε που ένας μικρός οικισμός γύρω από τη λίμνη

Μίτσιγκαν που δεν αριθμούσε παρά μερικές εκατοντάδες κατοίκους, ονομάστηκε πόλη. Στα βαλτώδη εδάφη του Σικάγο, μερικές αγροτικές οικογένειες και ένα περίεργο μείγμα γαλλοκαναδών και λίγων γιάνκηδων τυχοδιωκτών, έβρισκαν στέγη μέχρι τη δεκαετία του 1830. Ούτε καν οι αυτόχθονες Ινδιάνοι της ευρύτερης περιοχής δεν του έδιναν ιδιαίτερη σημασία.

Έπρεπε, όμως, να βρεθεί μια λύση και για αυτούς πριν τεθούν τα θεμέλια για τη μετατροπή της πόλης σε ένα ισχυρό συνοριακό κέντρο των ΗΠΑ. Έπρεπε πρώτα να κυνηγήσουν και να εξολοθρεύσουν το Μαύρο Γεράκι, τον θρυλικό ηγέτη των Σακ και των Φόξ που είχε συγκεντρώσει αυτούς και αυτές που δεν δέχονταν να παραιτηθούν και έδιναν έναν απελπισμένο αγώνα επιβίωσης στις όχθες του Μισισιπή. Αφού αθέτησαν όλες τις συμφωνίες, οι κατακτητές της ηπείρου βρήκαν την, από παντού κυνηγημένη, ινδιάνικη ομάδα στον ποταμό Μπαντ Αξ και την κατέσφαξαν. Το Μαύρο Γεράκι αιχμαλωτίστηκε και για πολλές βδομάδες εκτίθετο σε όλη τη χώρα, ως λάφυρο μαζί με άλλους φυλακισμένους ιθαγενείς ηγέτες. Στα στρατεύματα συμμετείχαν ο Αβραάμ Λίνκολν και ο Τζέφερσον Ντέιβις, οι μελλοντικοί ηγέτες των δύο αντιμαχόμενων πλευρών στον εμφύλιο. Σε αντίθεση με τους αμυνόμενους Ινδιάνους, οι επιτιθέμενοι λευκοί ήξεραν ότι πριν λύσουν τις διαφορές τους, πρώτα έπρεπε ενωμένοι να νικήσουν τους ιθαγενείς.

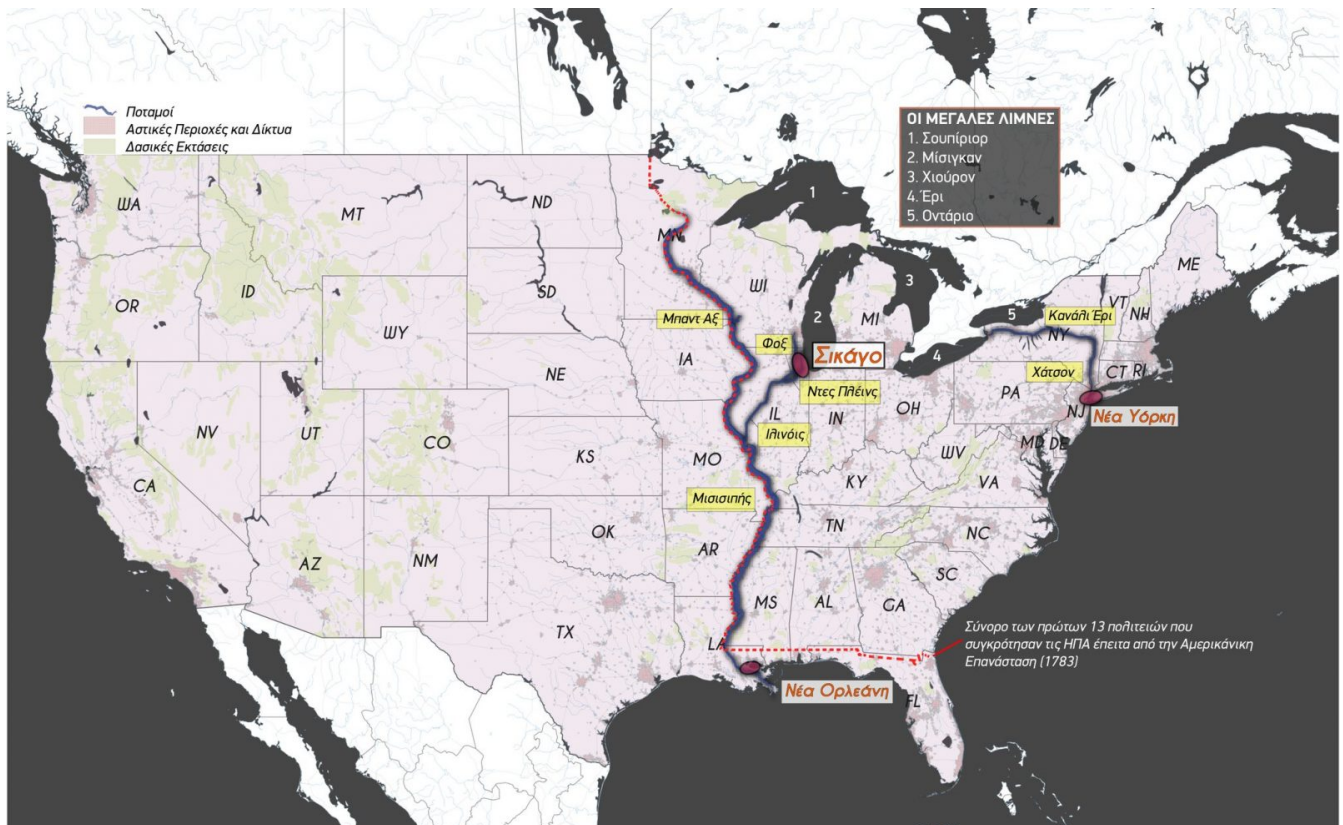
Οι τοπικοί ηγέτες, εξερευνητές, επιχειρηματίες και οπλαρχηγοί, ανέλαβαν να διευθετήσουν τα θέματα και με την άλλη ινδιάνικη φυλή που ιστορικά κατοικούσε στις Μεγάλες Λίμνες. Οι Ποταγουατόμι αποδείχτηκαν πιο εύκολοι. Έχοντας επιλέξει για δεκαετίες τη διαπραγμάτευση και το εμπόριο αντί του τόμαχοκ, δεν απειλούσαν καν για πολεμική αναμέτρηση. Δέχτηκαν μια συμφωνία ανταλλαγής εδαφών και ενός εκατομμυρίου δολαρίων και πέρασαν στην άλλη όχθη του Μισισιπή.

Αυτά που έφτιαξε η φύση

Το Σικάγο ήταν πλέον ασφαλές, αμερικάνικο και έτοιμο να αξιοποιήσει τα πλεονεκτήματα της τοποθεσίας και της γης του. Διότι το Σικάγο δεν θα γινόταν αυτό που είναι, αν δεν είχε προλάβει η φύση να κάνει την τοποθεσία του μοναδική. Από το λιώσιμο των παγετώνων του Ουισκόνσιν άνοιξαν δύο υδάτινες οδοί. Η πρώτη, προς τα Ανατολικά, δημιούργησε τις Μεγάλες Λίμνες (Μίσιγκαν, Σουπίριορ, Χιούρον, Έρι και Οντάριο) συνδέθηκε με τον Ατλαντικό στον κόλπο του Σαιντ Λόρενς, αλλά και μέσα από ένα πέρασμα στα Απαλάχια Όρη με τον ποταμό Χάντσον. Η δεύτερη, προς τα Νότια δημιούργησε τον Μισισιπή που εκβάλλει στον κόλπο του Μεξικό. Όταν τα νερά τραβήχτηκαν, έμεινε μια τεράστια εύφορη και επίπεδη πεδιάδα σε ολόκληρο το Ιλινόις καθώς και μια αδιατάραχτη σύνδεση με τη Νέα Υόρκη.

Το Σικάγο βρίσκεται στη νοτιοδυτική όχθη της λίμνης Μίσιγκαν, σε μια βαλτώδη έκταση μεταξύ των λιμνών και του ποταμού Ντες Πλέινς που συνδέεται με τον Μισισιπή. Μέσα από τη διάνοιξη του καναλιού που έκανε αυτό το πέρασμα πλεύσιμο, καθώς και του καναλιού Έρι που άνοιξε τη δίοδο προς τον ποταμό Χάντσον, δημιουργήθηκε το μεγαλύτερο ηπειρωτικό πλεύσιμο υδάτινο δίκτυο στον κόσμο, που συνέδεε τη Νέα Υόρκη με το Σικάγο και από εκεί με τη Νέα Ορλεάνη. Ταυτόχρονα, το επίπεδο έδαφος οδήγησε στην εύκολη σιδηροδρομική σύνδεση του Σικάγο με τη Νέα Υόρκη. Το

υδάτινο δίκτυο, οι εύφορες πεδιάδες και τα κοιτάσματα άνθρακα, ήταν αυτά που έκαναν το Σικάγο την πιο ταχέως αναπτυσσόμενη βιομηχανική πόλη του 19ου αιώνα.

Η σημασία της γεωγραφικής θέσης του Σικάγο

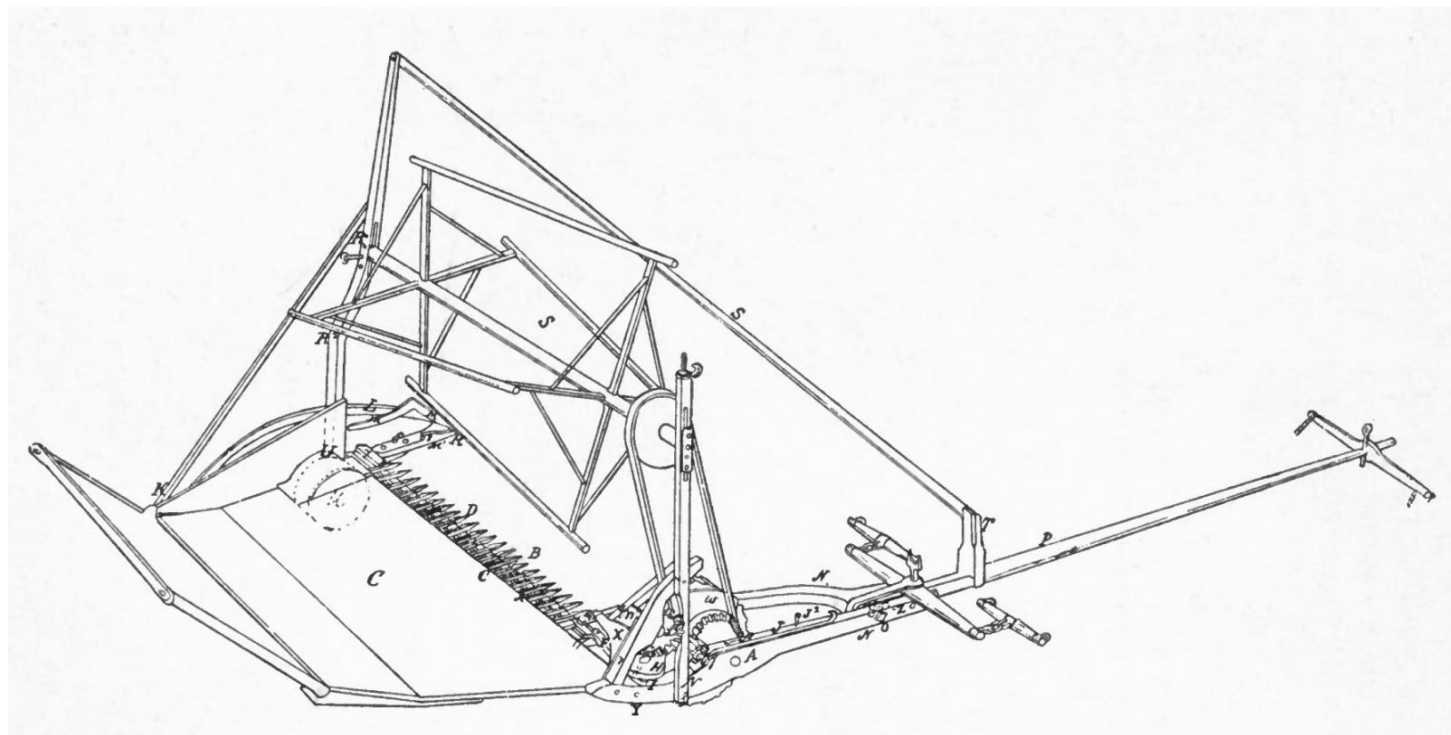
Αυτά που έφτιαξαν οι άνθρωποι.

Όμως η φύση δεν φτιάχνει πόλεις. Οι άνθρωποι φτιάχνουν. Οι άνθρωποι που άνοιξαν το κανάλια, που έκαναν σταθερό το έδαφος για να χτιστούν κτίρια, που γέμισαν τη γη με σιδηρογραμμές, καλλιεργήσιμα λιβάδια, ανθρακωρυχεία και υλοτομημένα δάση. Που έφτιαξαν γέφυρες, αποχετευτικά δίκτυα, που άλλαξαν μέχρι και τη ροή των υδάτων, ώστε τα λύματα της πόλης και τα βιομηχανικά απόβλητα να μην καταλήγουν στη στάσιμη λίμνη αλλά να φεύγουν προς τα νότια. Άνθρωποι έχτισαν την πόλη μια και δύο και τρεις φορές, άνθρωποι τη σχεδίασαν, τη χρηματοδότησαν και πλούτισαν από αυτή, άνθρωποι δούλευαν στα εργοστάσια και αρρώσταιναν από χολέρα.

Οι άνθρωποι, που ίδρυσαν και κυβέρνησαν στις πρώτες δεκαετίες το Σικάγο, ήρθαν συνειδητά, συνήθως σε νεαρή ηλικία κι από εύπορες οικογένειες των βορειοανατολικών πολιτειών, με στόχο να κάνουν περιουσία και να αποκτήσουν εξουσία. Δεν τα κατάφεραν όλοι, αλλά σχεδόν όλοι όσοι τα κατάφεραν μοιράζονταν παρόμοιες διαδρομές και αξίες. Ήταν Αμερικάνοι, περήφανοι πατριώτες. Υποτιμούσαν, και συχνά μισούσαν, τους κουρελήδες μετανάστες. Ήταν επιχειρηματίες πρώτα και μετά όλα τα άλλα. Από τους πρώτους 20 δημάρχους, μόνο 2 δεν ήταν επιτυχημένοι επιχειρηματίες.

Με την πολιτική, με τη φιλανθρωπία και με άλλες δραστηριότητες καταπιάστηκαν κυρίως για να σταθεροποιήσουν το ρόλο τους στην πορεία που θα έπαιρνε η πόλη. Αυτό δεν σήμαινε ότι είχαν μόνο ιδιοτελείς στοχεύσεις, αλλά ότι μοιράζονταν μια κοινή αξία: Η πόλη είναι μια επιχείρηση που πρέπει να βγάζει λεφτά. Για να βγάζει λεφτά, θα πρέπει να έχει ένα ικανό αφεντικό, και ποιος καλύτερος για να διαχειριστεί μια πόλη – επιχείρηση από έναν επιτυχημένο επιχειρηματία; Είχαν κάποια χρήματα από την οικογένεια, βρέθηκαν στο κατάλληλο μέρος την κατάλληλη στιγμή και πλούτισαν μέσα από τις εταιρείες ποταμόπλοιων και σιδηροδρόμων, το εμπόριο και τις αγοραπωλησίες των ινδιάνικων γαιών. Είχαν κάποια μόρφωση και θεωρούσαν τους εαυτούς τους μια καλλιεργημένη αριστοκρατία, κάπως διαφορετική από τους ακατέργαστους τζογαδόρους που έκαναν την πόλη παγκόσμιο βιομηχανικό κέντρο στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα.

Αυτοί, οι νεοφερμένοι, άρχισαν να καταφτάνουν γύρω στα 1850 βλέποντας ότι η πόλη σύντομα θα μετατρεπόταν στο ηπειρωτικό κέντρο των σιδηροδρόμων και στο μεγαλύτερο εσωτερικό λιμάνι. Τυχοδιώκτες που στα χρόνια του εμφυλίου (1861-65) καθιερώθηκαν, και μέχρι το 1870 ήταν η νέα επιχειρηματική ελίτ που θα έπαιρνε στις πλάτες της την εκτόξευση του Σικάγο. Ένας τέτοιος άνθρωπος ήταν ο Σάιρους ΜακΚόρμικ, ο βασιλιάς του θερισμού, που ανακάλυψε την πρώτη θεριστική μηχανή και έφτιαξε μαζί με τα αδέρφια και τα παιδιά του μια βιομηχανική αυτοκρατορία στις όχθες του ποταμού.

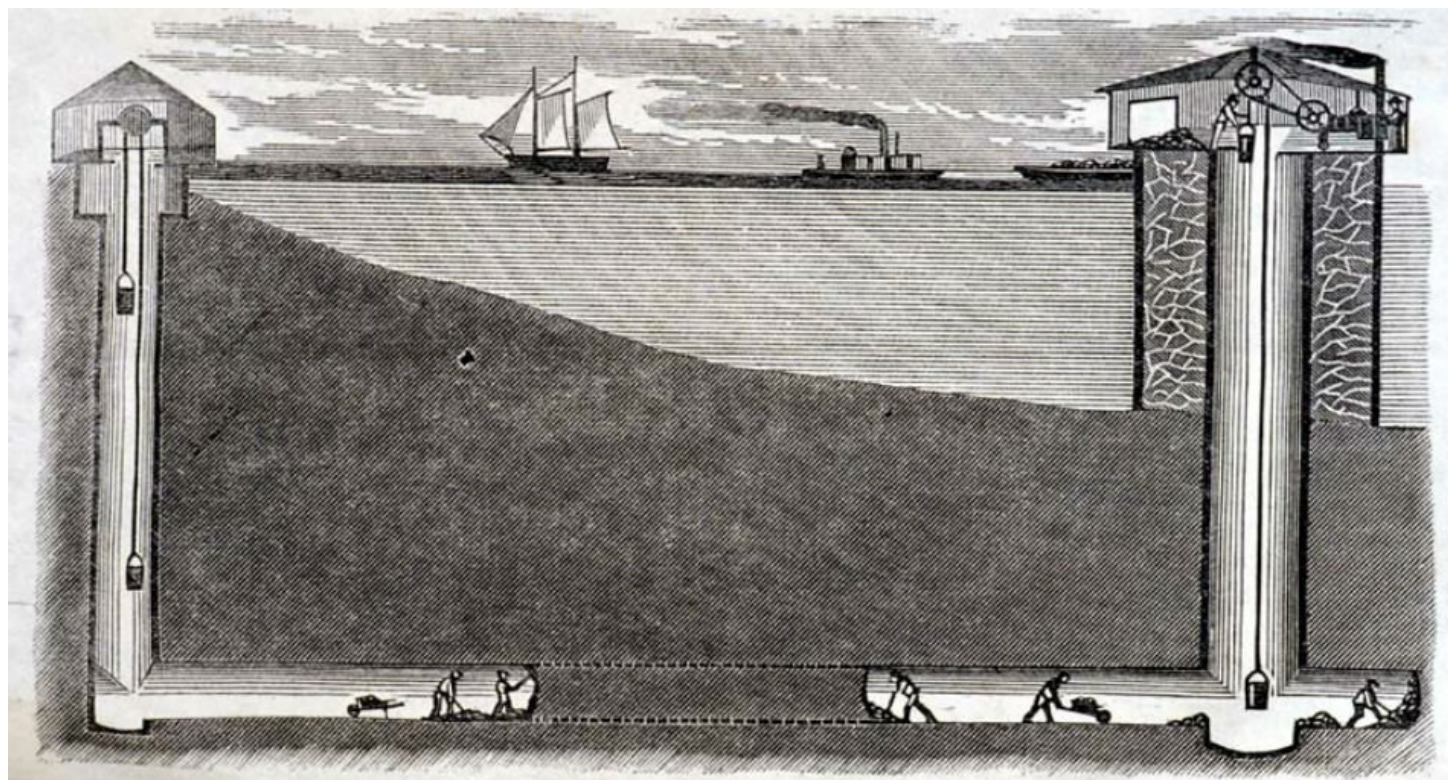

Σχέδιο της θεριστικής μηχανής του ΜακΚόρμικ, 1845

Τα σιτηρά και συνολικά το εμπόριο άρχισαν να αυξάνονται και άνθρωποι σαν τον Μπέντζαμιν Χάτσινσον, τον γερο-Χατς, έκαναν περιουσίες μέσα από την αποθήκευση, τη συσκευασία, και την

αγοραπωλησία προϊόντων και τίτλων. Το εμπόρευμα που θα ταυτιστεί με την πορεία της πόλης είναι το κρέας, που κατέφθανε σε τεράστιες ποσότητες από το Νότο για να συσκευαστεί και διανεμηθεί σε όλο τον κόσμο. Βασιλιάς του κρέατος, ήταν ο Φίλιπ Άρμोर, το ένα μέλος της «Τριάδας του Σικάγο», της τριανδρίας που ήλεγχε την πόλη. Το δεύτερο μέλος ήταν ο Τζόρτζ Πούλμαν, ένα όνομα που συνδέθηκε με τις μετακινήσεις, ιδιοκτήτης της ομώνυμης εταιρείας κατασκευής -αρχικά- βαγονιών για τρένα και τραμ. Την παρέα ολοκλήρωνε ο πλουσιότερος άνδρας της πόλης, ο Μάρσαλ Φιλντ, θεμελιωτής του σύγχρονου εμπορικού κέντρου και ένας από τους ισχυρότερους εμπόρους στον κόσμο στην εποχή του. Αυτή η δεύτερη κατηγορία διέφερε αρκετά από την πρώτη, ήταν ωστόσο ενωμένη με αυτήν απέναντι σε μια τρίτη, πολύ πιο πολυάριθμη, κατηγορία ανθρώπων: αυτών που κυριολεκτικά έφτιαξαν το Σικάγο.

Ένα μωρό, που γεννήθηκε το 1840 στο Σικάγο, ήρθε στη γη σε μια λασπώδη κωμόπολη τεσσάρων χιλιάδων κατοίκων. Αν κατάφερε να γεράσει στον ίδιο τόπο, άλλαξε αιώνα σε μια παγκόσμια μητρόπολη σχεδόν δύο εκατομμυρίων κατοίκων. Σε αυτή τη δημογραφική έκρηξη, όλων των λογίων άνθρωποι έφτασαν. Πρώην αγροτικές οικογένειες των περιχώρων, βιομήχανοι, σπεκουλαδόροι, μεσαία στελέχη επιχειρήσεων, επιστήμονες και μηχανικοί των μεγάλων έργων, καλλιτέχνες των πολιτιστικών ιδρυμάτων, νεαρά κορίτσια που αναζητούσαν την χειραφέτηση από την ηλιθία και ασφυκτική πατριαρχική επαρχιακή ζωή, προτιμώντας ακόμα και αυτήν την εκμεταλλευτική καθημερινότητα των δαχτυλογράφων και των πωλητριών των μεγάλων καταστημάτων. Πάνω από όλα, ήρθαν οικογένειες Ευρωπαίων μεταναστών. Αυτές αποτελούσαν την πλειοψηφία των κατοίκων για πολλές δεκαετίες και σχεδόν αποκλειστικά το εργατικό δυναμικό της. Έσκαψαν τούνελ δεκάδων μέτρων για να φτιάξουν δίκτυο ύδρευσης, μίλια μακριά μέσα στη λίμνη. Σήκωσαν ολόκληρα κτίρια με τα χέρια τους, ώστε να ανέβει η στάθμη της πόλης για να διοχετεύεται το νερό της βροχής.

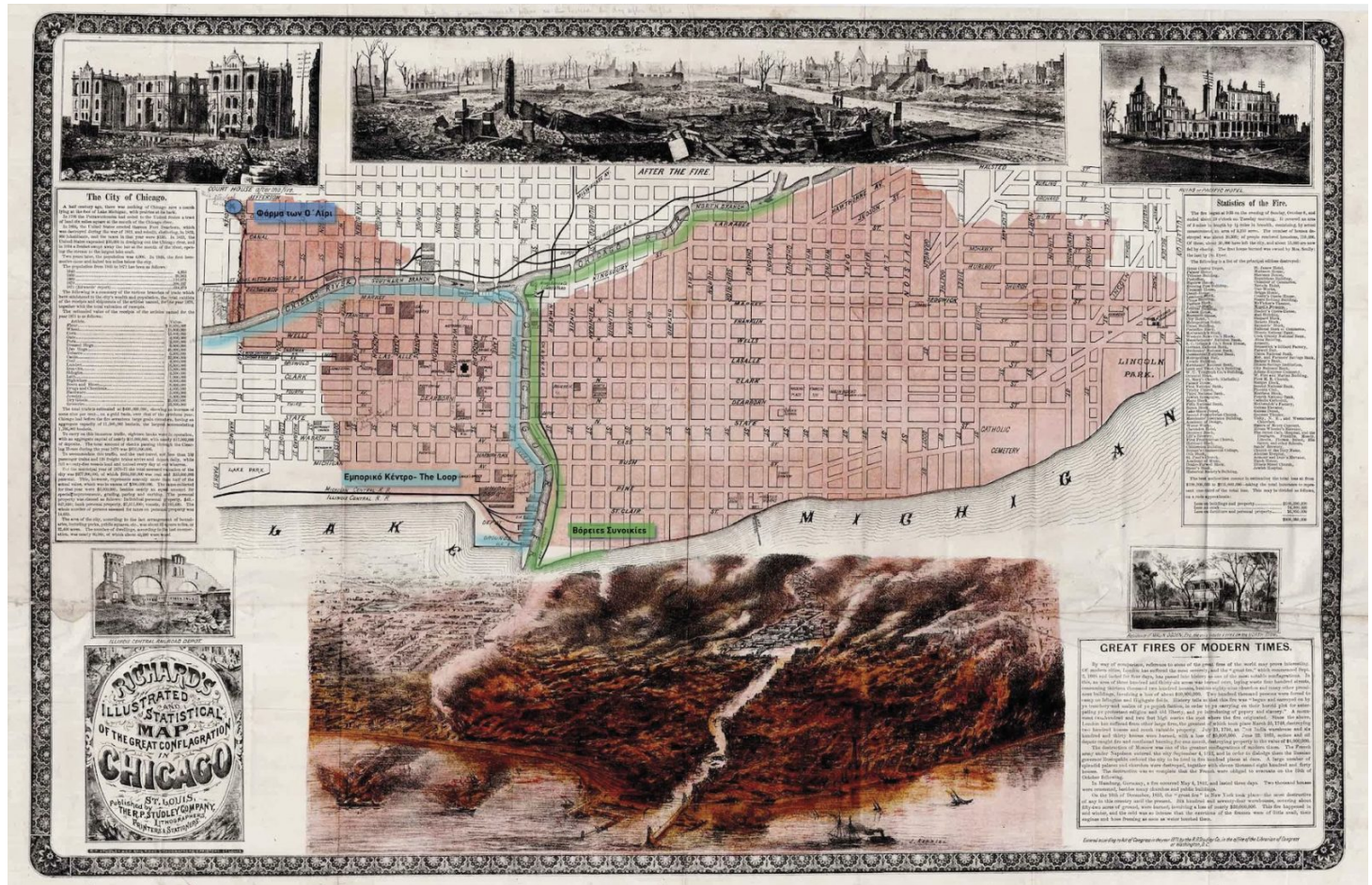

Η διάνοιξη τούνελ για την εγκατάσταση του υδραυλικού συστήματος της πόλης ήταν ένα από τα πιο σημαντικά τεχνικά έργα για την ανάπτυξη της πόλης. Το πρώτο τούνελ ολοκληρώθηκε το 1867, ενώνοντας τον σταθμό της πόλης με αυτό δύο μίλια μέσα στη λίμνη.

Πρώτη εθνότητα που ήρθε μαζικά στην πόλη ήταν οι Ιρλανδοί. Εργάστηκαν στα μεγάλα έργα του '30 και του '40 και αυξήθηκαν ραγδαία μετά το ξέσπασμα του λιμού της πατάτας. Μεγαλύτερη σε πληθυσμό εθνότητα ήταν οι Γερμανοί, που άρχισαν να καταφτάνουν μαζικά τη δεκαετία του '50 και του '60, μεταξύ των οποίων και μεγάλος αριθμός σοσιαλιστών που διώκονταν από τον Μπίσμαρκ. Ακολούθησαν οι Σκανδιναβοί και οι Ανατολικοευρωπαίοι, ενώ προς τις αρχές του 20ού αιώνα άρχισαν να καταφτάνουν μαζικά και οι Ιταλοί. Οι Ιρλανδοί ήταν δέκτες της πρώτης ξενόφοβης υστερίας, που προερχόταν από την -με αγγλοσαξονικές ρίζες- αριστοκρατία των ιδρυτών της πόλης. Οι Γερμανοί και άλλοι της ηπειρωτικής Ευρώπης ήταν το επίκεντρο της δεύτερης, που προερχόταν από τη βιομηχανική ηγεσία των επίχρυσων χρόνων. Οι μεταναστευτικές κοινότητες συνδέθηκαν με δύο στοιχεία που καθόρισαν την ιστορία της πόλης: Το εργατικό κίνημα και το οργανωμένο έγκλημα. Παρότι εντός των κοινοτήτων υπήρχαν ανισότητες, έτσι ώστε αρκετοί Γερμανοί να αναδυθούν στον επιχειρηματικό κόσμο και Ιρλανδοί να ανελιχθούν πολιτικά, η συντριπτική πλειονότητά τους είχε τη μοίρα της εξαθλίωσης, της εναλλαγής ανεργίας και εξουθενωτικής εργασίας, καθώς και των χειρίστων συνθηκών διαβίωσης και υγιεινής στις εργατικές παραγκουπόλεις. Για να αποκρυσταλλωθεί, ωστόσο, αυτή η χωρική διαίρεση εντός της πόλης, έπρεπε πρώτα να μεσολαβήσει ένα κατακλυσμιαίο γεγονός.

Η «δημιουργική καταστροφή» της αγελάδας των Ο'Λίρι

Ο μύθος λέει πως το βράδυ της 8ης Οκτωβρίου του 1871, η Κέιτ Ο'Λίρι πήγε στον οικογενειακό στάβλο για να πάρει γάλα, κρατώντας ένα φανάρι. Κατά το άρμεγμα, η αγελάδα κλώτσησε το φανάρι και τα άχυρα έπιασαν φωτιά. Δεν έχει εξακριβωθεί μέχρι σήμερα η αιτία της πυρκαγιάς και αναμφισβήτητα οι αντι-ιρλανδικές φωνές ενίσχυσαν τη διάδοση της ιστορίας σε αναζήτηση ενόχου. Όπως και αν ξεκίνησε, οι λόγοι επέκτασής της ήταν ήδη γνωστοί. Μια ολόκληρη πόλη είχε χτιστεί γρήγορα και πρόχειρα με τα ξύλα που κατέφθαναν πάνω στις ράγες, με στενούς δρόμους και ανεπαρκείς αντιπυρικές υποδομές και υπηρεσίες. Η ιστορική ξηρασία που είχε προηγηθεί και οι έντονοι άνεμοι έκαναν αρκετές εφημερίδες να επισημάνουν τον κίνδυνο επικείμενης καταστροφής. Όταν αυτή ήρθε, οι συνέπειες ήταν ανυπολόγιστες. Περίπου το 1/3 των κατοίκων έμεινε άστεγο, οι νότιες φτωχογειτονιές, το κέντρο και μεγάλες εκτάσεις από τις βόρειο - δυτικές συνοικίες καταστράφηκαν ολοσχερώς. Την πρώτη μέρα, ο επιχειρηματικός κόσμος της πόλης, έβλεπε τη φωτιά να καίει τις ιρλανδικές παραγκουπόλεις από τα μαγαζιά του κέντρου ή από τις βόρειες μονοκατοικίες με κάποια στεναχώρια, αλλά και αδιαφορία. Όταν άρχισε να φλέγεται το ποτάμι καίγοντας εύφλεκτα υγρά των πλοίων και όταν φλόγες εκατοντάδων μέτρων γεφύρωσαν το κενό της γης, κατανόησαν ότι τα πράγματα είχαν γίνει πολύ σοβαρά.

Έκταση της περιοχής που κάηκε από την πυρκαγιά του 1871 σε χάρτη της εποχής με προσθήκη σημείων.

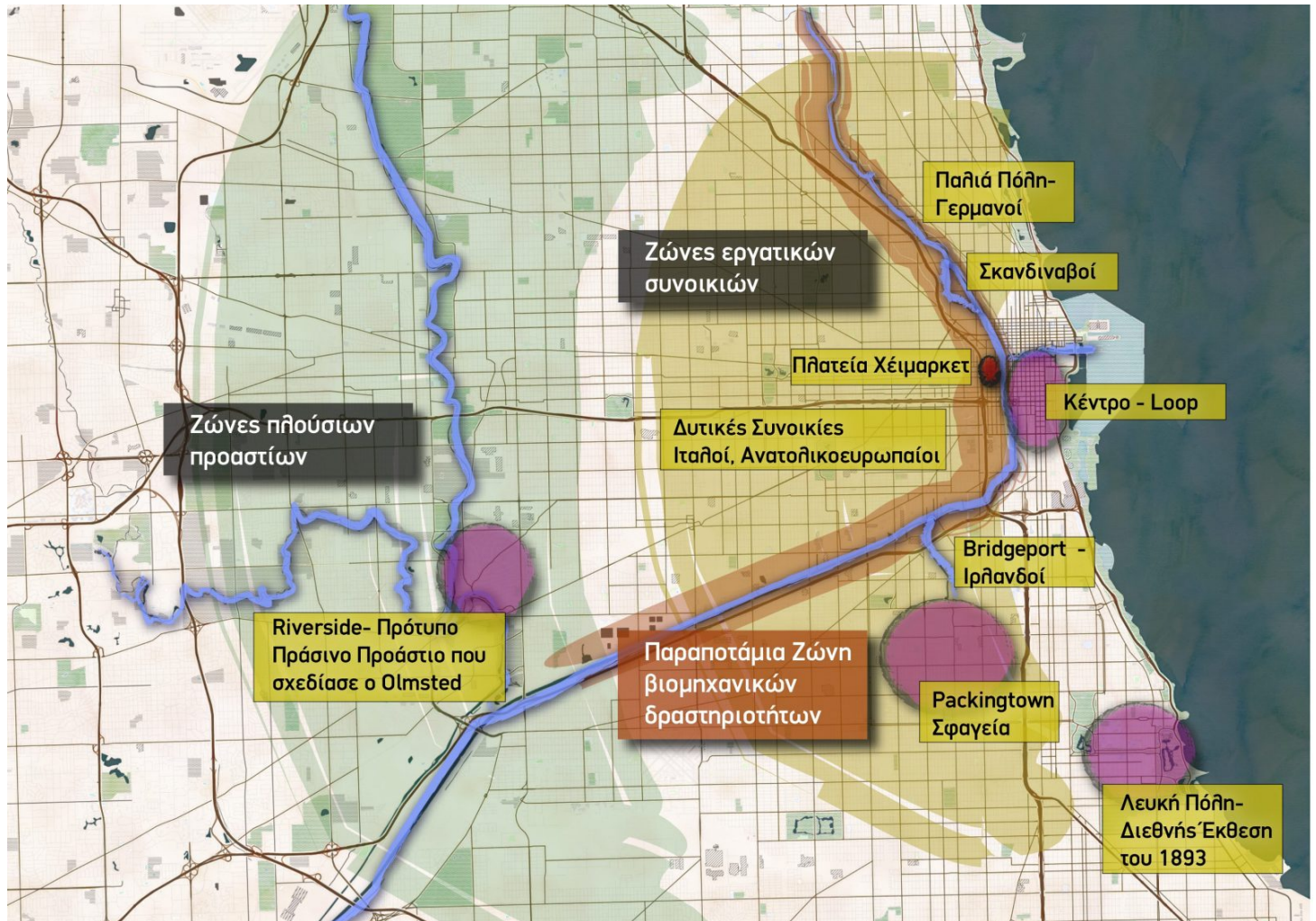
Η καταστροφή ήταν τεράστια, τόσο σε ανθρώπινες απώλειες και περιουσίες, όσο και σε δημοτικές και παραγωγικές υποδομές. Όμως στον καπιταλισμό, καμιά φορά, τέτοιες συμφορές μπορεί να είναι «δημιουργικές καταστροφές», να λειτουργούν αναζωογονητικά. Το Σικάγο μπορούσε να ξεκινήσει ξανά από την αρχή. Κάποια κεφάλαια καταστράφηκαν προφανώς, αλλά υπήρχαν τα χρήματα των ντόπιων και των Νεοϋορκέζων. Υπήρχαν ακόμα οι προϋποθέσεις που έκαναν το Σικάγο εμπορικό και βιομηχανικό κέντρο. Υπήρχε ένα διαρκώς αυξανόμενο εργατικό δυναμικό που μπορούσε να πεταχτεί μακρύτερα από το κέντρο, αλλά δε θα έφευγε και τελείως. Και υπήρχε ξανά μια σχεδόν ελεύθερη γη. Να χτίσουν μια πόλη από την αρχή: τι περισσότερο να ζητήσουν φιλόδοξοι πολιτικοί, αποφασισμένοι επαναστάτες και ακαταπόνητοι πλουτοκράτες; Τι καλύτερο να ευχηθούν οι αρχιτέκτονες;

Ένας από τους πιο ισχυρούς ανθρώπους του Τύπου στο Σικάγο, ο Γουίλιαμ Μπρος ήταν από τους πρώτους που μετέφερε το κλίμα στη Νέα Υόρκη αμέσως μετά την πυρκαγιά. «Νέοι, τρεχάτε εκεί! Γέροι, στείλτε τους γιούς σας! Γυναίκες, στείλτε τους άντρες σας! Δε θα έχετε ξανά τέτοια ευκαιρία για να βγάλετε λεφτά! Το Σικάγο θα ξαναχτιστεί μέσα σε μια πενταετία και θα έχει ένα εκατομμύριο κατοίκους μέχρι το 1900». Δεν έπεσε έξω, αν και τα πρώτα χρόνια μετά την πυρκαγιά η πόλη χτίστηκε πρόχειρα, όπως και πριν. Έπρεπε να περάσει περίπου μια δεκαετία, καθώς και ο πανικός του 1873, μέχρι να αρχίσει η ανοικοδόμηση της νέας πόλης και η διαμόρφωση της ιδιαίτερης ταυτότητας του νεότερου Σικάγο. Οι πρώτοι που την πλήρωσαν ήταν οι φτωχότεροι -κυρίως Ιρλανδοί- που δεν μπορούσαν να αντέξουν την αύξηση των τιμών και τη δαπάνη κατασκευής κατοικιών χωρίς ξύλο, έπειτα από σχετική νομοθεσία, και μετακινήθηκαν εκτός του κέντρου. Δεν ήταν όλες οι τάξεις ενωμένες στο θρήνο. Ενώ οι φτωχοί άστεγοι σωρεύονταν στις ουρές συσσιτίων, οι πλούσιοι επιχειρηματίες ανέθεσαν σε έναν κάτοικο της πόλης που διέθετε προς πώληση έναν ιδιωτικό στρατό, την ευθύνη της προστασίας των περιουσιών και της γης τους μέχρι την αποκατάσταση της τάξης. Ο κάτοικος αυτός ήταν ο Άλαν Πίνκερτον.

Το νέο Σικάγο

Στο νέο Σικάγο τα πράγματα ήταν πιο ξεκάθαρα. Το Λουπ θα ήταν πλέον κέντρο του εμπορίου, της διασκέδασης και των επιχειρήσεων, σχεδόν χωρίς κατοίκους, εκτός από μια μικρή ντάουν-τάουν ελίτ. Γύρω από το κέντρο εκτεινόταν μια τεράστια ζώνη εργοστασίων και εργατικών συνοικιών, μαζί με τις πιο κακόφημες γειτονιές και τα κέντρα εγκληματικότητας, πορνείας και τζόγου. Οι διαδοχικές ακτίνες προς την ύπαιθρο όριζαν και την άνοδο της κοινωνικής θέσης. Όσο πιο πλούσια η οικογένεια, τόσο περισσότερα τα χρήματα που μπορούσε να πληρώσει για εισιτήρια και άρα τόσο μακρύτερα ήταν το προάστιο που θα επέλεγε να εγκατασταθεί. Οι μετανάστες που έρχονταν κατά κύματα έβρισκαν θέση συνήθως ανάλογα με τις χωρικές συγκεντρώσεις των ομοεθνών τους: οι Ιρλανδοί γύρω από Μπρίτζπορτ στις όχθες του νότιου τμήματος του ποταμού. Στη βόρεια πλευρά έμεναν οι Σκανδιναβοί, βορειότερα από αυτούς -στη σημερινή Παλιά Πόλη- οι Γερμανοί, ενώ στα δυτικά άλλες

εθνότητες όπως Ιταλοί, Ανατολικοευρωπαίοι και Έλληνες.

Σχηματική Απεικόνιση της πολεοδομικής οργάνωσης του Σικάγο τον 19ο αιώνα

Οι πιο άτυχες όμως έμεναν αλλού, λίγο νοτιότερα. Όπως ο Γιούργκις και η Όνα που έφυγαν από τη Λιθουανία αναζητώντας το αμερικάνικο όνειρο ή έστω μια ανεκτή ζωή και κατασπαράχτηκαν στη Ζούγκλα της Πάκινγκταουν. Έτσι ονομάστηκε ολόκληρη η περιοχή γύρω από τα σφαγεία, όπου διέμενε το τεράστιο ανθρώπινο δυναμικό που δούλευε στους κονσερβάδες ή σε σχετιζόμενες δουλειές. Η φτώχεια και η δυστυχία συναντιόνταν στις περισσότερες προλεταριακές συνοικίες των βιομηχανικών πόλεων. Αυτό που έκανε την Πάκινγκταουν μοναδικά θηριώδη ήταν πως είχε καταβροχθιστεί από την πιο επιθετική και αχόρταγη βιομηχανία, είχε κυριευτεί από το αίμα της μεγαλύτερης κρεατομηχανής του κόσμου. Αυτό που έκανε την Έλινor να μισεί τον πατέρα της για τη μόνιμη βρώμα των σφαχτών και να βλέπει κάθε βράδυ τον ίδιο εφιάλτη, ότι δε μπορούσε να ξεπλύνει το αίμα από τα χέρια της. Αυτό που έκανε τη φυσικό και υγειονομικό Κάρολαϊν Χέτζερ, μετά από την πολυετή διαμονή και μελέτη της για τις συνθήκες ζωής και υγιεινής στην πόλη του κρέατος, να αναγκαστεί να φωνάξει: «Πρέπει να γίνει αντιληπτό στην Πάκινγκταουν ότι και οι εργάτες είναι

άνθρωποι».

Το Σικάγο είναι τα σφαγεία και οι ουρανοξύστες, τα εργοστάσια και τα πολυκαταστήματα, οι παραγκουπόλεις της φυματίωσης και τα πράσινα προάστια σαν το Ρίβερσαϊντ του Όλμστεντ. Το ένα άκρο δεν υπάρχει χωρίς το άλλο. Αυτό κάνει το Σικάγο την πιο Αμερικάνικη πόλη από όλες. Το Σικάγο δεν έχει ιστορία να το βαραίνει, έχει μόνο παρόν και ένα μέλλον ανοιχτό να κατακτήσει. Δεν ντρέπεται, δεν φτιασιδώνεται. Είναι:

*...Άγριο σαν σκυλί λαχανιασμένο, έτοιμο ν' αρπάξει, πονηρό,
σαν άγριος άνθρωπος που η ερημιά τον πολεμάει,
Ξεσκούφωτος,
Φτυαρίζοντας,
Γκρεμίζοντας,
Σχεδιάζοντας,
Χτίζοντας, χαλώντας, ξαναχτίζοντας...
...Γελώντας το μανιασμένο, το βραχνό, το καυγατζίδικο γέλιο των νειάτων,
μισόγυμνο, ιδρωμένο, περήφανο που 'ναι
Χασάπης γουρουνιών,
Κατασκευαστής εργαλείων, Αποθηκάρης Σιταριού, Παίχτης Σιδηροδρόμων
και Χειριστής των Ναύλων του Έθνους.»*

Εδώ θα έπρεπε να φέρουν τους πρεσβευτές τους τα άλλα έθνη, πρότεινε ο μπολσεβίκος ποιητής όταν επισκέφτηκε το Σικάγο. Όχι στην Ουάσιγκτον, αλλά εδώ, στη βιομηχανική πρωτεύουσα και στη Νέα Υόρκη, την πρωτεύουσα του Αμερικάνικου δολαρίου. Τα σφαγεία ήταν το χειρότερο θέαμα που είχε δει στη ζωή του, όμως το Σικάγο τα έχει μέσα στην ματωμένη καρδιά του. Τα εργοστάσια βρωμίζουν τον άνεμο και το νερό. Αλλά δεν τα ξεπετά στα προάστια.

Το Σικάγο δεν ήταν θεϊκό, ήταν πέρα για πέρα γήινο. Όμως τα κτίριά του ήταν τα πρώτα που έφτασαν στον ουρανό. Και οι αρχιτέκτονές τους, όπως συχνά συμβαίνει με αυτό το συνάφι, περηφανεύονταν τόσο για τα γερά θεμέλια που κατόρθωσαν να φτιάξουν στην υγρή γη όσο και για την ανάρρη αποστολή που τους εμπιστεύτηκαν οι θεοί. Αυτό που συνέβη σε μια στενή λωρίδα γης πάνω στη λίμνη Μίσιγκαν, μέσα σε τόσο μικρό χρονικό διάστημα (τις δεκαετίες του 1880 και του 1890), δεν επαναλαμβάνεται εύκολα. Είναι σπάνιες, εφάμιλλα συνταρακτικές στιγμές που η επιχειρηματική αναγκαιότητα διαμόρφωσε τόσο απόλυτα την εικόνα μιας πόλης και συνδέθηκε τόσο άρρηκτα με την αρχιτεκτονική της πρωτοπορία. Που με τη σειρά της η τελευταία ταυτίστηκε τόσο ολοκληρωτικά με την εξέλιξη της μηχανικής και της βιομηχανικής καινοτομίας. Που οι επιχειρηματίες έμοιασαν με αρχιτέκτονες και οι αρχιτέκτονες με επιχειρηματίες. Και που όλοι αυτοί μαζί αλλάξαν με τέτοια ταχύτητα όχι μόνο την εικόνα της πόλης, αλλά όλη την οργάνωση της κοινωνίας και της παραγωγής.

Η πόλη που ανεβαίνει στον ουρανό. Μορφές που ακολουθούν λειτουργίες

Η μικρή αυτή ιστορία ξεκινά στα 1881. Όταν επιλέχθηκε ένα οικοπέδο στο νότιο άκρο της οδού Λα Σαλ για το νέο κτίριο του χρηματιστηρίου. Η κατασκευή του σε μια περιοχή που δεν είχε ανοικοδομηθεί εκ νέου μετά την πυρκαγιά οδήγησε σε τεράστια ζήτηση για νέα κτίρια, όσο το δυνατόν πλησιέστερα στο κέντρο των συναλλαγών. Έτσι δημιουργήθηκε η πρώτη γειτονιά ουρανοξυστών στον κόσμο. Αρχικά ήταν οι εταιρείες της «φωτιάς» ασφαλιστικές, κτηματομεσιτικές, επενδυτικές, τράπεζες και όσες είχαν άμεση σχέση με το χρηματιστήριο. Στη συνέχεια, όλων των ειδών οι επιχειρήσεις μιας εκτινασσόμενης οικονομίας αναζητούσαν στέγη στο Λουπ. Και ο χώρος εκεί δεν είναι άπλετος, περισσότερο με νησάκι μεταξύ της λίμνης και των ποταμών μοιάζει. Άρα ο μόνος δρόμος ήταν προς τα πάνω.

Αυτό που φάνταζε λογικό και οικονομικά επιτακτικό, δεν θα ήταν εφικτό αν δεν συνέτρεχαν μια σειρά από παράγοντες. Οι παίκτες της κτηματαγοράς έπρεπε να αποκτήσουν την κατάλληλη γη, αγοράζοντας, νοικιάζοντας, συγκροτώντας εταιρείες με μετόχους τους ίδιους τους χρηματιστές, τους βιομηχάνους, ακόμα και τους αρχιτέκτονες, και ασκώντας συχνά την επιρροή τους στο Δημαρχείο για να αποχαρκτηρίζονται και να περνούν στα χέρια τους εκτάσεις που προορίζονταν για κοινωφελείς χρήσεις. Αν λίγα χρόνια πριν δεν είχαν πατενταριστεί οι πρώτοι υδραυλικοί ανελκυστήρες που παρείχαν σχετικά αξιόπιστη κατακόρυφη μετακίνηση, ποιος τρελός θα ανεβοκατέβαινε 10 ορόφους με τα πόδια καθημερινά; Αν δεν είχε ανακαλύψει το τηλέφωνο το 1876 ο Γκράχαμ Μπελ, πώς θα γινόταν εφικτό το «σπάσιμο» μεταξύ της διοίκησης και της παραγωγής που έκανε τις μεγάλες βιομηχανίες να διατηρούν τα εργοστάσια περιμετρικά και να αναζητούν χώρους γραφείων στο κέντρο γεμάτους διευθυντές, στελέχη, δακτυλογράφους και όλη την αλυσίδα υπαλληλικού προλεταριάτου; Και κυρίως, αν δεν βρισκόταν ο τρόπος να είναι γεροί και σταθεροί, πώς θα έφταναν μέχρι τον ουρανό οι νέοι πύργοι της ισχύος;

Το Σικάγο είχε ήδη καινοτομήσει μια φορά στις κατασκευαστικές μεθόδους με την ευρεία χρήση του συστήματος του κλωβού με τους συνεχείς ορθοστάτες από τη θεμελίωση μέχρι το γέισο της στέγης, πράγμα που επέτρεψε τη μαζική κατασκευή φτηνών ξύλινων κτιρίων στις πρώτες δεκαετίες οικιστικής ανάπτυξης. Όμως η πυρκαγιά έθεσε την ανάγκη για άλλα κατασκευαστικά υλικά. Η νέα, ακόμα σημαντικότερη για την ιστορία της αρχιτεκτονικής, καινοτομία ήταν ο πυρίμαχος χαλύβδινος σκελετός. Ήταν η γη του Ιλινόις που παρείχε τα ανθρακωρυχεία. Ήταν τα εργοστάσια έλασης μετάλλων που έκαναν την επεξεργασία. Και ήταν οι μηχανικοί και οι αρχιτέκτονες της «σχολής του Σικάγο» που οραματίστηκαν και υλοποίησαν την ιδέα ενός ατσάλινου σκελετού που μπορούσε να πάρει πάνω του όλα τα φορτία του κτιρίου. Που τίναξαν από τις πλάτες τους το αιώνιο βάρος της χοντρής τοιχοποιίας και δημιούργησαν κτίρια πανύψηλα αλλά γεμάτα φως, σα να αιωρούνται μέσα στα σύννεφα.

Αν η μοντέρνα αρχιτεκτονική είχε δύο ποδάρια, το ένα βρισκόταν σίγουρα μέχρι το γόνατο στα λασπώδη εδάφη του Σικάγο. Δεν έκρυβε τη λάσπη, αλλά μπορούσε να περηφανευτεί ότι πάτησε σταθερά και ίσως πιο νωρίς από το άλλο. Στην άλλη όχθη του Ατλαντικού, η Νέα Τέχνη (Art

Nouveau) είχε βάλει σκοπό να απαλλάξει τις πόλεις από την τυραννία του κλασικισμού. Στην Ηπειρωτική Ευρώπη η αναμέτρηση με τη γοτθική κληρονομιά είχε πέσει στις πλάτες ανθρώπων όπως ο Ορτά, ο Γκαουντί και ο Γκιμάρ, ενώ στο νησί, την αμφισβήτηση της Βικτωριανής κληρονομιάς είχε αναλάβει ο Μάκιντος αποκρινόμενος στα καλέσματα του Γουίλιαμ Μόρις. Όμως οι ήρωες του μεσοπολεμικού μοντερνισμού, ο Λε Κορμπυζιέ, ο Μις, ο Γκρόπιους, ο Ρίτβελντ και άλλοι, μόλις που γεννιόντουσαν τη δεκαετία του 1880, ενώ ακόμα πιο βόρεια, ίσως να μην είχαν καν γνωριστεί οι γονείς του Γκίνζμπουργκ ή του Λεονίντοφ.

Ε, βέβαια. Η Ευρώπη δεν είναι παίξε-γέλασε. Δε μπορούν να ξεπετιούνται αρχιτεκτονικά ιδιώματα τόσο γρήγορα όσο ανεβοκατεβαίνουν οι μετοχές της Γουόλ Στριτ. Έχει ιστορία, έχει παραδόσεις, έχει τους ναούς της, τη Μποζάρ της, τις βασιλικές της οικογένειες. Έχει πόλεις με χιλιετίες πίσω τους. Δεν γεννήθηκε χθες, να κάνει ό,τι καπνίζει στο κάθε γεμάτο δολάρια πορτοφόλι. Και οι αρχιτέκτονες της δεν καλούνταν συχνά να χτίσουν σε πέντε χρόνια εξ αρχής το κέντρο μιας τεράστιας πόλης. Ένα κτίριο εδώ, μια πολυκατοικία παραπέρα, ίσως και κάνα δημόσιο κτίριο πιο κει, μπορούσαν να σχεδιάσουν. Όχι σαν το Σικάγο, που μια παρέα αρχιτεκτόνων μαζί με τους φίλους της τους κτηματομεσίτες και τους χορηγούς τους, τους βιομήχανους, έχτισε σχεδόν εξολοκλήρου το κέντρο μιας εκ των ισχυρότερων οικονομικά πόλεων στον κόσμο.

Οι αρχιτέκτονες του Σικάγο δεν είχαν να σηκώσουν καμία βαριά κληρονομιά, δεν είχαν να σεβαστούν καμία παράδοση ή τεχνοτροπία. Πολλοί από αυτούς δεν είχαν καν αρχιτεκτονική ή καλλιτεχνική εκπαίδευση. Από την Ευρώπη κράτησαν τις εξελίξεις στην κατασκευαστική τεχνολογία, το σίδερο και το γυαλί του Κρίσταλ Πάλας, ενδεχομένως και τα μαθήματα του Βιολέ-λε-Ντυκ για τις δομικές καινοτομίες των κλασικών ρυθμών, αλλά δεν ασχολήθηκαν παραπάνω. Γοητεύονταν από τους κατασκευαστές γεφυρών και τους μηχανικούς του εμφυλίου πολέμου. Και με εξαίρεση τον Ρουτ και τον Σάλλιβαν, ενδιαφέρονταν λιγότερο για πολεοδομικές «προφητείες» και μεγάλες αρχιτεκτονικές ιδέες και περισσότερο για απτά μεγάλα έργα, μεγάλα κέρδη και μεγάλες προοπτικές.

«Να μην κάνετε μικρά σχέδια», παρότρυνε τους συναδέλφους του αρχιτέκτονες ο Ντάνιελ Μπέρναμ, ίσως η πιο ισχυρή μορφή των αρχιτεκτόνων της Σχολής του Σικάγο. Όταν γνώρισε μια νεότερη, ίσως την πιο πρωτοπόρα, μορφή της ίδιας σχολής, τον Λουίς Σάλλιβαν, του είπε το μυστικό. Μεγάλες δουλειές, μεγάλες υποθέσεις, μεγάλοι επιχειρηματίες και μεγάλες αρχιτεκτονικές επιχειρήσεις. Δεν μπορείς να σχεδιάσεις και να κατασκευάσεις πέντε δεκαπενταώροφα κτίρια γραφείων σε λίγα χρόνια με το μολύβι και το όραμά σου ή και κάνα-δυο μαθητευόμενους. Θέλεις σειρές από ντράφτσμεν, τμήματα, συντονιστές, δημόσιες σχέσεις, μανατζάρισμα. Και όπως από τους πωλητές και τους μηχανικούς των επιχειρήσεων και των εργοστασίων μπορούν να ξεπεταχτούν και νέοι βαρόνοι, έτσι και μέσα από τις αλυσίδες σχεδιαστών ίσως εμφανιστούν και οι νέοι μαέστροι των αρχιτεκτονικών μορφών, όπως ο Φράνκ Λόιντ Ράιτ. Έτσι, η σχολή του Σικάγο έφτιαξε τους ουρανοξύστες, την κάθετη πόλη και τις μεγάλες αρχιτεκτονικές φίρμες.

Μια συνηθισμένη πρακτική ήταν τα αρχιτεκτονικά γραφεία των δύο συνέταιρων. Τα πιο γνωστά από αυτά, οι Μπέρναμ και Ρουτ και οι Άντλερ και Σάλλιβαν. Η συνταγή γνωστή: Το πρώτο όνομα το

μυαλό, το δεύτερο η ψυχή. Το πρώτο, η επιχειρηματική οργάνωση και το πελατολόγιο, το δεύτερο η έμπνευση και η σχεδιαστική καινοτομία. Το πρώτο, η στιβαρή γνώση της μηχανικής, το δεύτερο τα μεγάλα αρχιτεκτονικά οράματα. Ίσως και για αυτό, οι δεύτεροι να αποδείχτηκαν πιο ευάλωτοι. Ο Τζον Ρουτ, που καθιέρωσε την πλωτή βάση για τα θεμέλια και καθόρισε το στυλ των πρώτων χρόνων της σχολής του Σικάγο, βιάστηκε να φύγει μόλις σαραντάρισε, πριν προλάβει να σχεδιάσει τη Λευκή Πόλη. Ο Λουίς Σάλλιβαν, από την άλλη, το πιο εμβληματικό μολύβι της αμερικάνικης αρχιτεκτονικής πριν τον 20ο αιώνα, δεν άντεξε τη συντηρητική κλασικιστική αναβίωση της Διεθνούς Έκθεσης και το χιμαιρικό κυνήγι των έμμονων ιδεών του για τον ανθρώπινο πολιτισμό και περιδινήθηκε για δεκαετίες μέσα στην κατάρπτωση, τη φτώχεια και το αλκοόλ. Όμως δε φτάσαμε ακόμα εκεί. Τώρα είμαστε στη δεκαετία του '80, όταν αρχίζει το ηφαίστειο να εκρήγνυται.

10 εμβληματικά κτίρια του Σικάγο στα τέλη του 19ου αιώνα. Χάρτης της Πόλης του Σικάγο το 1898.

Όπως έχουμε ήδη πει, στα 1881 επιλέγεται το οικοπέδο στην κορυφή της οδού Λα Σάλ, για την κατασκευή του νέου χρηματιστηρίου και ανατίθεται ο σχεδιασμός του στον Boyington. Το ίδιο το κτίριο δεν είχε κάποια ιδιαίτερη αρχιτεκτονική καινοτομία. Αυτό που συνέβη γύρω του όμως ήταν

εντυπωσιακό. Ειδικά για όσους σπουδάσαμε αρχιτεκτονική και διαβάσαμε για διάσημα κτίσματα στην ιστορία, δεν μπορεί παρά να φαντάζει απίστευτη η συγκέντρωση τόσων πολλών σημαντικών αρχιτεκτονημάτων σε τόσο κοντινή απόσταση. Αν και δεν ήταν αυτή η αρχική πρόθεση, ένα ζωντανό μουσείο αρχιτεκτονικής δημιουργήθηκε μέσα σε λίγα οικοδομικά τετράγωνα, όπου δημιουργίες των πιο γνωστών αρχιτεκτόνων της εποχής διαδέχονταν η μια την άλλη.

Ο Γουίλιαμ Λε Μπαρόν Τζένεϊ θα κατασκευάσει το κτίριο για τις στεγαστικές ασφαλίσεις, το διάσημο Home Insurance Building, που αποτελεί τον πρώτο ουρανοξύστη με μεταλλικό σκελετό. Κατά την κατασκευή του, όταν άρχισαν να εμφανίζονται μερικές μόνο μεταλλικές κολώνες κανείς δε τις πίστεψε. Τι τρέλα πάλι και τούτη; Πώς θα κρατήσουν ένα 9όροφο (και στη συνέχεια 11όροφο) κτίριο; Οι τοίχοι είναι απλά κουρτίνες. Η αρχιτεκτονική ιστορία, και μαζί της η ιστορία των ανθρώπινων οικισμών, γραφόταν εκείνους τους λίγους μήνες. Η αναθέτουσα αρχή, για να κάμψει τις αντιδράσεις, σταμάτησε την κατασκευή μέχρι ένας εμπειρογνώμονας να αποφανθεί για τη στατική ικανότητα του κτίσματος. Ο πρώτος που ήρθε αποπέμφθηκε ως ανεπαρκής. Ο δεύτερος ήταν ο Ντάνιελ Μπέρναμ, μέλος της ίδιας συνωμοσίας των ουρανοξυστάδων, που αποφάνθηκε υπέρ της καταλληλότητας. Το κτίριο χτίστηκε, οι λεπτές μεταλλικές δοκοί νίκησαν, το μέλλον της αμερικάνικης βιομηχανίας μετάλλων εξασφαλίστηκε για αιώνες και οι πόλεις μας δε θα ήταν ποτέ πια οι ίδιες.

Η φίρμα των Μπέρναμ και Ρουτ ανέλαβε την οικοδόμηση πέντε μεγάλων κτιριακών συγκροτημάτων για επιχειρηματικές δραστηριότητες, όλα σε απόσταση μερικών εκατοντάδων μέτρων από το χρηματιστήριο, τα οποία χτίστηκαν μέσα σε λίγα χρόνια. Το πιο διάσημο από αυτά ήταν το κτίριο Rookery. Η κατασκευαστική και επιχειρηματική καινοτομία του Μπέρναμ και η σχεδιαστική ιδιοφυΐα του Ρουτ είχαν κάνει το γραφείο τους ήδη εξαιρετικά επιτυχημένο, ενώ από το 1882 είχαν σχεδιάσει το κτίριο Montauk που θεωρείται ο «πρώτος ουρανοξύστης», και στα 1891 ξεκίνησαν και την κατασκευή του αξιολογότερου έργου τους, του εμβληματικού 16όροφου Monadnock, που αποτέλεσε στην εποχή του το μεγαλύτερο κτίριο γραφείων στον κόσμο.

Όμως αυτός που θα ταυτίσει το όνομά του με τους ουρανοξύστες, αυτός που θα διαμορφώσει την ιδιαίτερη αρχιτεκτονική γλώσσα της σχολής του Σικάγο και αυτός που θα περιγράψει πληρέστερα το αρχιτεκτονικό και πολεοδομικό όραμα που ενέπνευσαν οι νέες κατασκευαστικές μέθοδοι, δεν ήταν άλλος από τον Luis Sullivan. Ο Σάλλιβαν κατανόησε και υποστήριξε τόσο θερμά την πραγματική σχεδιαστική επανάσταση που μπορούσε να φέρει η απελευθέρωση των κτιρίων από τις βαριές τοιχοποιίες. Οι ουρανοξύστες δεν ήταν παιδιά των αρχιτεκτόνων. Κυρίως ήταν παιδιά των κτηματομεσιτών, των επενδυτών και φυσικά των μηχανικών και κτιστών. Όμως την ποίηση τους, την συνέλαβε ο Λουίς Σάλλιβαν, καθώς όπως έγραφε «ο αρχιτέκτονας δεν είναι έμπορος, χρηματιστής, κατασκευαστής ή επιχειρηματίας, αλλά ένας ποιητής που δεν χρησιμοποιεί λέξεις αλλά κατασκευαστικά υλικά σαν μέσα έκφρασης». Βέβαια και ο ίδιος δεν ήταν φειδωλός και στα γραπτά: Σε ένα από αυτά, το 1892 έγραψε «Νομίζω πως θα ήταν καλό για την αισθητική μας να αποφύγουμε εντελώς, για ένα χρονικό διάστημα, τη χρήση του διακόσμου, έτσι ώστε να μπορέσουμε να συγκεντρώσουμε τη σκέψη μας στην παραγωγή κτιρίων σωστά διαμορφωμένων και όμορφων μέσα

στη γύμνια τους... Τότε θα έχουμε μάθει ότι ο διάκοσμος είναι μια διανοητική πολυτέλεια και όχι μια αναγκαιότητα, επειδή θα έχουμε διακρίνει τους περιορισμούς αλλά και την μεγάλη αξία των αδιακόσμητων όγκων». Ο Σάλλιβαν μαζί με τον συνεργάτη του Dankmar Adler άρχισαν να διαμορφώνουν την αισθητική των ψηλών κτιρίων τους με όλο και λιγότερα διακοσμητικά στοιχεία, με ισχυρές γεωμετρικές γραμμές και τονισμένες κατακόρυφες λωρίδες και έντονες προεξοχές στα γείσα. Το αντιπροσωπευτικότερο έργο αυτής της τεχνοτροπίας ήταν το κτίριο Guaranty στο Μπάφαλο, ενώ το γνωστότερο τους κτίριο, ήταν το Auditorium στο Σικάγο, στο οποίο θα επανέλθουμε.

Στον Σάλλιβαν επίσης χρωστάμε και κάτι ακόμα. Το απόλυτο μοντερνιστικό δόγμα που άλλαξε την ιστορία της αρχιτεκτονικής και της τέχνης, όπως άλλαζε βέβαια και η κοινωνία μας καθώς προχωρούσαμε προς τον 20ο αιώνα, του μονοπωλιακού καπιταλισμού. «Η μορφή ακολουθεί τη λειτουργία». Form follows Function. Η λειτουργία πρώτη. Η μορφή ακολουθεί.

Η πόλη που πατά στη γη. Η «τρέλα για το δωρο»

Η κατασκευή του νέου κτιρίου του χρηματιστηρίου, του νέου επιχειρηματικού κέντρου που δέσποζε στην οδό Λα Σαλ, δεν ήταν πόλος έλξης μόνο για νέα κτίρια γραφείων. Ήταν και ο συμβολικός τόπος επίθεσης όλων αυτών των ανδρών και γυναικών που έμεναν απέξω από το πανηγύρι των εκατομμυρίων, της πλειοψηφίας δηλαδή του πληθυσμού της πόλης. Της εργατικής τάξης, κυρίως μεταναστευτικών οικογενειών. Στις 28 Απρίλη του 1885, τα λαμπρά εγκαίνια του νέου επιχειρηματικού ανακτόρου αποτέλεσαν ένα ραντεβού και για το εργατικό κίνημα. Το πιο μαζικό και μαχητικό τμήμα του, ήταν οι «διεθνιστές», οι υποστηρικτές της International Working People's Association, γνωστής και ως «Μαύρης Διεθνούς». Ο χαρισματικός ρήτορας Άλμπερτ Πάρσονς, στο λόγο του επιτέθηκε στην «Ένωση Κλεφτών» που μαζεύεται σε αυτό τον «Ναό της Τοκογλυφίας» που μόλις είχε χτιστεί. Μόλις τελείωσε, πιάστηκε στην πρώτη γραμμή με άλλες εμβληματικές ηγετικές φυσιογνωμίες του εργατικού κινήματος της εποχής, όπως η σύντροφός του, η απελευθερωμένη σκλάβα Λούσι, ο Γερμανός Αύγουστος Σπάις (ή ορθότερα Σπιζ) και η Λίτσι Χόλμς, και ξεκίνησαν τη διαδήλωση τραγουδώντας τη Μασσαλιώτιδα.

Η αστυνομία τους απέτρεψε· άλλωστε η αστυνομία του Σικάγο, που επίσημα είχε φτιαχτεί μόλις λίγες δεκαετίες πριν, ήταν βασικά η δημόσια φρουρά των βιομηχάνων, πλάι στις πολλαπλές ιδιωτικές φρουρές των Πίνκερτονς ή και άλλων ιδιωτικών παραστρατιωτικών ομάδων που χρηματοδοτούσε ο Μάρσαλ Φιλντ και άλλοι της οικονομικής ελίτ. Φυσικά η διαδήλωση προς το χρηματιστήριο δεν ήταν η πρώτη ή η τελευταία, ούτε και η πιο μαχητική από όσες γίνονταν εκείνα τα χρόνια στην πόλη. Η ίδια η πόλη ήταν ένα αντικείμενο υπό διεκδίκηση. Οι εργάτες και οι εργάτριες επέμεναν: Είμαστε κι εμείς εδώ, και η πόλη αυτή είναι και δική μας. Είμαστε εδώ, είμαστε η πλειοψηφία, παράγουμε τον πλούτο σας, χτίζουμε τα παλάτια και τους ουρανοξύστες σας. Έρχεται η δική μας εποχή.

Καθ' όλη τη δεκαετία πριν το 1886, τόσο στο Σικάγο όσο και στο σύνολο της χώρας, το εργατικό κίνημα των ΗΠΑ έδωσε πολύ μεγάλες μάχες. Διαδοχικά κύματα μεγάλων απεργιών, στους

σιδηρόδρομους, τα εργοστάσια, τα ορυχεία και αλλού λάμβαναν χώρα, τρομοκρατώντας τις άρχουσες τάξεις που επιτίθεντο βίαια με δολοφονίες και συλλήψεις. Η νεαρή ακόμα χώρα έθετε τα θεμέλια της παγκόσμιας κυριαρχίας της που πρώτα περνούσε από την καθυπόταξη των υποτελών τάξεων στο εσωτερικό της. Όμως και οι κολασμένοι τη διεκδικούσαν, πάλευαν για το μέλλον της. Το Σικάγο έγινε κέντρο αυτής της αναμέτρησης. Διότι εκεί όλες οι αντιθέσεις έφταναν σε τέτοια ύψη. Διότι εκεί χτυπούσε η καρδιά της Αμερικάνικης Βιομηχανίας. Εκεί χτυπούσε και η καρδιά της πολυεθνικής Βιομηχανικής Εργατικής Τάξης. Και διότι πουθενά αλλού δεν βρέθηκαν μαζεμένα πρόσωπα τόσο ηρωικά και ικανά όσο οι άνδρες και γυναίκες που πρωτοστάτησαν στους εργατικούς αγώνες.

Οι αναρχικοί του Σικάγο είχαν κάποια στοιχεία ιδιαιτερότητας, ίσως όσο ιδιαίτερη ήταν και η πόλη τους. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1880 είχαν αποχωρήσει από το Εργατικό Κόμμα και είχαν διαμορφώσει μια ξεχωριστή επαναστατική, σοσιαλιστική ταυτότητα που αξιοποιούσε με δημιουργικό τρόπο τον Μπακούνιν και τον Μαρξ, οι οπαδοί των οποίων συγκρούονταν στην Ευρώπη, μαζί με στοιχεία από την αμερικάνικη επανάσταση και τις διαφορετικές μεταναστευτικές παραδόσεις και κέντρο τον μαχητικό εργατικό συνδικαλισμό. Είχαν επίσης την ενδιαφέρουσα διάθεση να παρεμβαίνουν με πρωτότυπους τρόπους στη «σκηνή» της πόλης τους. Την Ημέρα των Ευχαριστιών του 1884, οργάνωσαν εργάτριες και άστεγους της πόλης να πάνε μέχρι τα πλούσια προάστια ζητώντας ψωμί και δουλειά έξω από τα σπίτια που γιόρταζε η πλουτοκρατία. Μαζεύονταν στα πάρκα και έκαναν πικνίκ, και γιορτές από τις διαφορετικές χώρες. Οργάνωναν «Κυριακάτικα Σχολεία» ώστε να μην καθοδηγούνται οι φτωχοί από τη συντηρητική καθολική εκκλησία. Παρέδιδαν μαθήματα γραφής, ανάγνωσης, ιστορίας και λογοτεχνίας στα παιδιά των εργατικών οικογενειών. Έκαναν φεστιβάλ για την Παρισινή Κομμούνα αλλά και Oktoberfest, όπου έπιναν την καινούρια μύρα. Και φυσικά οργάνωναν τις πιο σκληρές απεργίες. Και όπως γνωρίζουμε, η άρχουσα τάξη φοβάται όταν διασαλεύεται η κυριαρχία της στους χώρους εργασίας, αλλά φοβάται και όταν αμφισβητείται η εξουσία της στο δημόσιο χώρο και το μονοπώλιό της στην εκπαίδευση και τον πολιτισμό.

Τα μέλη της «Μαύρης Διεθνούς» ήταν επίσης τοπική ηγεσία των μεγαλύτερων εργατικών ενώσεων. Η ισχυρότερη της χώρας ήταν οι «Ιππότες της Εργασίας», που μέσα ένα χρόνο έφτασαν από τα 100 χιλιάδες μέλη του 1885 και στα 700 χιλιάδες το 1886. Η αιχμή του δόρατος ήταν το αίτημα για το Οχτάωρο. Γραμματέας της Ένωσης για το Οχτάωρο στο Σικάγο έγινε ο Άλμπερτ Πάρσονς. Η λεγόμενη «Τρέλα του Οχτάωρου» είχε ανάψει μια φλόγα μέσα στις εργατικές μάζες που ούτε ο αρχικά μετριοπαθής και στη συνέχεια ανοιχτά ενάντιος στις απεργίες ηγέτης των Ιπποτών, Τέρενς Πάουντερλι, μπορούσε να περιορίσει.

«Οχτώ ώρες ανάπαυση, Οχτώ ώρες δουλειά, κι οχτώ ώρες για ό,τι θέλει ο καθένας από εμάς». Το ιστορικά αξεπέραστο αίτημα που έγινε πανό, τραγούδι και σύνθημα είχε ενώσει το πολυεθνικό προλεταριάτο του Σικάγο και όλων των ΗΠΑ. Το ραντεβού με την ιστορία είχε οριστεί. Θα ήταν η 1η του Μάη του 1886. Γενική απεργία με αίτημα το 8ωρο. Τους προηγούμενους μήνες, όλοι οι εργατικοί κλάδοι είχαν θέσει αυτό το αίτημα και αποφάσιζαν διαδοχικά υπέρ της απεργίας, ενώ πολλά

σωματεία άρχιζαν να το κατακτούν μέσα από αγώνες με την εργοδοσία τους. Τον Απρίλη το Δημοτικό Συμβούλιο αποφάσισε την εφαρμογή του 8ώρου στους δημοτικούς υπαλλήλους με την υποστήριξη μάλιστα του Δημάρχου Χάρισον, μιας καθοριστικής προσωπικότητας για δεκαετίες στο τιμόνι της πόλης και σε μια μόνιμη προσπάθεια κατευνασμού των διαρκών συγκρούσεών της.

Διαβάζουμε από το βιβλίο των Μπόγιερ και Μορέ «Η άγνωστη ιστορία του εργατικού κινήματος των ΗΠΑ»:

Το Μάρτη τα σωματεία επιπλοποιών, μηχανουργών, τεχνιτών φωταερίου, σιδηροχυτών, τουβλαδόρων, υδραυλικών και φορτωτών πήραν απόφαση να απεργήσουν την 1η του Μάη, και μέχρι τότε δεν είχε καθιερωθεί το οχτάωρο. Στις αρχές του Απρίλη, 35 χιλιάδες εργάτες κτηνοτροφείων ψήφισαν απεργία... το ίδιο έκαναν και οι οικοδόμοι, οι σοβατζήδες, οι χασάπηδες, οι παιχνιδοποιοί, οι εργάτες υποδηματοποιείων, οι τυπογράφοι και οι υπάλληλοι νεωτερισμών. Την τελευταία βδομάδα του Απρίλη, η εφημερίδα Μπράντστριτ υπολόγιζε ότι 62 χιλιάδες εργάτες του Σικάγου θα κατέβαιναν σε απεργία, ενώ μέχρι την Παρασκευή 30 του Απρίλη, άλλες 25 χιλιάδες είχαν διεκδικήσει το οχτάωρο χωρίς να απειλήσουν με απεργία και 20 χιλιάδες είχαν ήδη κατακτήσει τη μείωση της εργάσιμης μέρας.

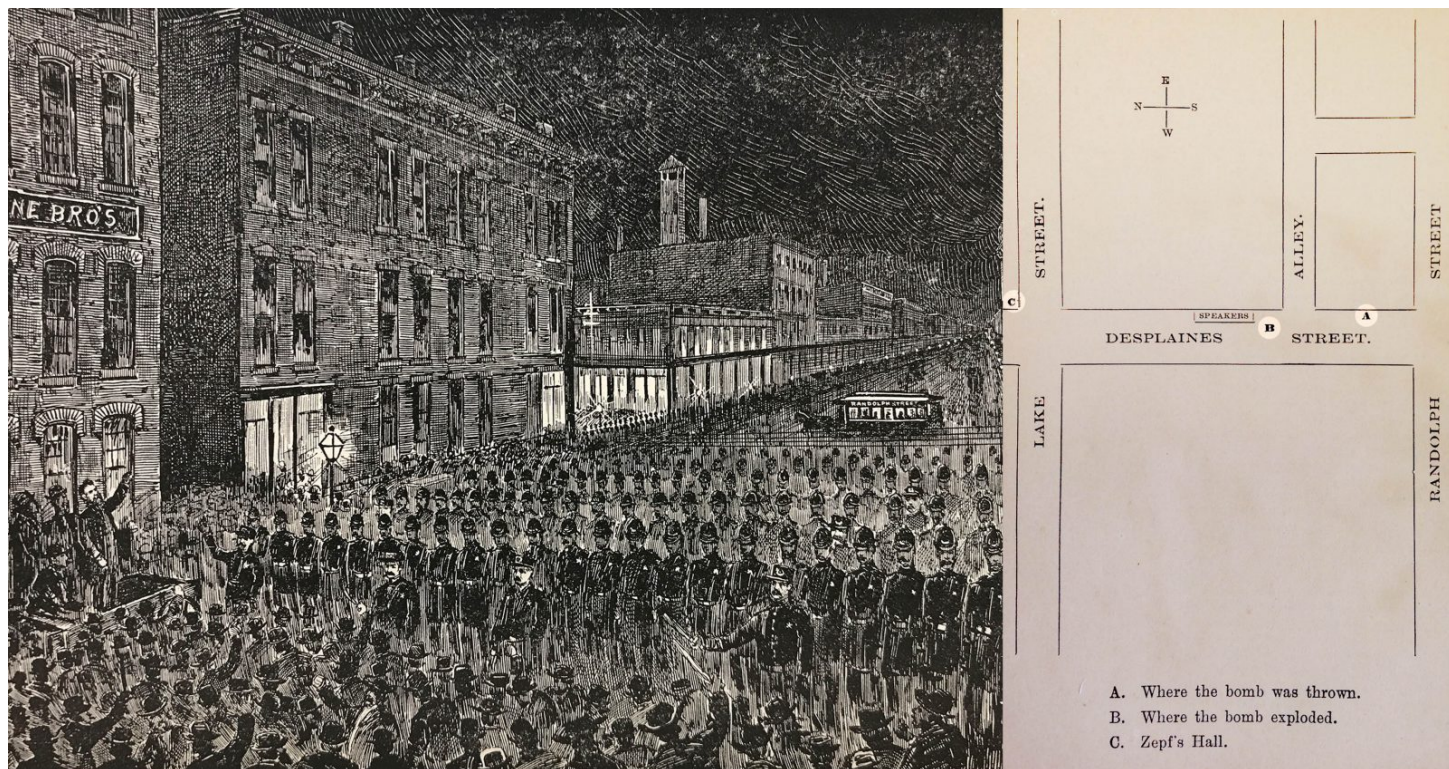
Ενώ οι εργοδότες προετοίμαζαν την κινητοποίηση της εθνοφρουράς, των Πίνκερτον και των ειδικών δυνάμεων της αστυνομίας, οι εργάτες πραγματοποίησαν δύο μεγαλειώδεις συγκεντρώσεις: Μια με πρωτοβουλία των Ιπποτών της Εργασίας, στο κτίριο ασκήσεων Ιππικού, στις 17 Απρίλη, όπου συγκεντρώθηκαν 7 χιλιάδες άτομα μέσα στο κτίριο και 14 χιλιάδες απέξω. Η άλλη έγινε στις 25 του Απρίλη και μίλησαν ο Πάρσονς και ο Σπάις μπροστά σε 25 χιλιάδες εργάτες.

Το Σικάγο είναι μια πόλη με χαμηλές θερμοκρασίες. Το Μάη μια συνηθισμένη μέρα κινείται γύρω στους 15-16 βαθμούς Κελσίου. Και ο παγωμένος άνεμος, που έρχεται από τις λίμνες, κάνει συχνά το κρύο ακόμα πιο διαπεραστικό. Όμως εκείνη η Πρωτομαγιά δεν ήταν συνηθισμένη. Ένας δυνατός ήλιος έλουζε την πόλη, στην οποία 100 χιλιάδες εργάτες και εργάτριες απεργούσαν και ετοιμάζονταν για διαδήλωση. Τα εργοστάσια και τα γιαπιά ήταν έρημα. Γεμάτοι ήταν οι δρόμοι και οι πλατείες, σε μια τεράστια εργατική γιορτή στην οποία συμμετείχαν όλες οι εθνότητες, όλες οι εργατικές οργανώσεις και όλες οι διαφορετικές πολιτικές συλλογικότητες. Τη συγκέντρωση έκλεισε η ομιλία του Σπάις εμπνέοντας όπως πάντα ενθουσιασμό στα συγκεντρωμένα πλήθη.

Η διαδήλωση ολοκληρώθηκε χωρίς επεισόδια. Η μαζική απήχηση των εργατικών αγώνων και η σταδιακή κατάκτηση νικών από τα συνδικάτα είχαν δείξει έναν αποτελεσματικό δρόμο. Παρότι η επιθετικότητα των απεργοσπαστικών μηχανισμών είχε αναγκάσει σε μια διαρκή οργανωτική προσπάθεια εξοπλισμού και αυτοπροστασίας των εργατών, οι επαναστάτες και επαναστάτριες στην ηγεσία αναγνώριζαν τον κίνδυνο ενεργειών που θα πήγαιναν κόντρα στο ανερχόμενο μαζικό κίνημα. Οι μεγάλες εφημερίδες του Σικάγο προετοίμαζαν το έδαφος χρόνια. Η Σικάγο Τρίμπιουν από το 1875

είχε προτείνει «κάθε φανοστάτης να διακοσμηθεί με ένα κομμουνιστικό κουφάρι, αν χρειαστεί». Το πρωί της πρώτης Μαΐου του '86, η Σικάγο Μείλ καθοδηγούσε: «Στην πόλη μας υπάρχουν δύο επικίνδυνοι κακοποιοί, δύο ακαμάτηδες δειλοί που πάνε να δημιουργήσουν φασαρίες. Ο ένας λέγεται Πάρσονς· ο άλλος Σπάις... Θυμηθείτε τα ονόματά τους σήμερα. Παρακολουθήστε τους. Θεωρήστε τους προσωπικά υπεύθυνους για όποια φασαρία δημιουργηθεί. Τιμωρήστε τους παραδειγματικά αν σημειωθούν ταραχές.»

Προς λύπη των εφημερίδων όμως ταραχές από τους και τις απεργούς δεν σημειώθηκαν. Οι απεργοσπάστες από την άλλη έπιασαν δουλειά, καθώς τα αφεντικά ζητούσαν εκδίκηση και περιορισμό του ποταμού που απειλούσε να τους παρασύρει. Έτσι επιτέθηκαν για να σπάσουν την απεργία στο εργοστάσιο του Μακόρμικ. Ο βασιλιάς του θερισμού, Σάιρους, είχε πεθάνει δύο χρόνια πριν και αυτός που προκάλεσε το νέο φονικό ήταν ο γιος, ο Σάιρους Τζούνιор, που είχε πια αναλάβει τα ηνία της δυναστείας. Από τα πυρά της αστυνομίας 6 απεργοί σκοτώθηκαν. Σαν απάντηση, την επόμενη μέρα, 4 Μαΐου, καλέστηκε διαδήλωση ενάντια στην αστυνομική βία στην πλατεία Χέιμαρκετ. Η τοποθεσία βρίσκεται έξω από το Λουπ, στην ανατολική πλευρά του ποταμού και τότε αποτελούσε μια αγορά στο κέντρο εργατικών συνοικιών. Ο καιρός εκείνο το βράδυ ήταν κακός και η συγκέντρωση, όχι αξιοσημείωτα μαζική, κινήθηκε προς τις περιμετρικές οδούς.

Αριστερά: Ζωγραφιά που αναπαριστά τη συγκέντρωση της Χέιμαρκετ. Δεξιά: Σχέδιο που δημοσιεύτηκε στις εφημερίδες για την περιγραφή των γεγονότων.

Η Λούσι Πάρσονς στις 2 του Μάη είχε συναντηθεί με γυναίκες ράφτρες και η προοπτική της οργάνωσής τους οδήγησε την ίδια, τον Άλμπερτ, τον Σαμ Φίλντεν και την Λίτσι Χόλμς να

προγραμματίσουν μια νέα συνάντηση για τις 4 Μαΐου, επιλέγοντας να μην πάνε στη συγκέντρωση. Ο Σπάις, που ήταν ο βασικός διοργανωτής και ομιλητής, τους μετέφερε πως ο κόσμος που είχε μαζευτεί ήταν αρκετός και θα βοηθούσε η παρουσία τους. Έτσι η οικογένεια Πάρσονς μαζί με τα παιδιά της έφτασε τελικά στη συγκέντρωση και ο Άλμπερτ, όπως και ο Φίλντεν, πήραν το λόγο. Ανάμεσα στο πλήθος ήταν και ο δήμαρχος Χάρισον, ο οποίος βλέποντας τη συγκέντρωση να τείνει προς τη λήξη της ειρηνικά και το πλήθος να αραιώνει, αποχώρησε και πήγε στο αστυνομικό τμήμα, όπου διαμήνυσε στον διαβόητο διευθυντή Μπόνφιλντ πως δεν υπάρχει λόγος ανησυχίας και οι αστυνομικοί μπορούν να επιστρέψουν στα κανονικά τους καθήκοντα. Όμως ήταν γνωστό πως αυτοί που πραγματικά ήλεγχαν την αστυνομία δεν βρίσκονταν στο Δημαρχείο, αλλά στις μεγάλες επιχειρήσεις. Έτσι, οι δυνάμεις της αστυνομίας λίγη ώρα πριν τελειώσει την ομιλία του ο Φίλντεν, και ενώ η οικογένεια των Πάρσονς είχε ήδη αποχωρήσει, διέταξε τη διάλυση της συγκέντρωσης. Εκείνη τη στιγμή, μια έντονη έκρηξη συντάραξε τη νύχτα. Ακολούθησαν πυροβολισμοί, ποδοβολητό και γενικευμένο χάος. Επτά αστυνομικοί έχασαν τη ζωή τους, ενώ δεκάδες ήταν οι νεκροί και τραυματισμένοι από την πλευρά των εργατών.

Ποτέ δε βρέθηκε ποιος έριξε τη βόμβα και το εργατικό κίνημα κατηγορήσε εξ αρχής του βιομήχανους για μια σχεδιασμένη προβοκάτσια. Όμως η ετυμηγορία είχε ήδη βγει. Οι ένοχοι ήταν οι αναρχικοί και συνολικά το εργατικό κίνημα. Τώρα θα χυθεί αίμα, φώναζαν τα πρωτοσέλιδα της αστικής τάξης. «Κρεμάστε τους πρώτα, και μετά τους δικάζετε», ακουγόταν από τα χείλη της καλής κοινωνίας. Η Σικάγο Τρίμπιουν έγραφε «Το αίσθημα δικαιοσύνης του λαού απαιτεί οι ευρωπαίοι δολοφόνοι Αύγουστος Σπάις, Μάικλ Σβάμπ και Σάμιουελ Φίλντεν να συλληφθούν, να δικαστούν και να απαγχονιστούν για φόνο. Απαιτεί ακόμα να συλληφθεί ο εγκληματίας Α.Ρ. Πάρσονς, που ντρόπιασε τη χώρα με τη γέννησή του σ' αυτήν, να δικαστεί και να απαγχονιστεί για φόνο». Οι ισχυροί άνδρες του Σικάγο, με τη σταθερή καθοδήγηση του Μάρσαλ Φιλντ, δεν άφηναν κανένα περιθώριο. Αν δεν καταδικαστούν σε θάνατο, θα πάρουμε εμείς το νόμο στα χέρια μας για να αποκατασταθεί η τάξη.

Η πρώτη περίοδος «κόκκινου τρόμου», μαζικής τρομοκράτησης για την διαφαινόμενη «απειλή» του κομμουνισμού και της αναρχίας, και της βίαιης εκστρατείας ενάντια σε μέλη και στελέχη του εργατικού κινήματος και των πολιτικών οργανώσεών του, είχε αρχίσει. Η αστυνομία έκανε εφόδους σε εφημερίδες, συνδικάτα και εργατικά στέκια. Εργάτες και εργάτριες κυρίως μεταναστευτικής προέλευσης, ακόμα και χωρίς να έχουν καμία σχέση με το οργανωμένο κίνημα, στοιβάζονταν σε κελιά και υποβάλλονταν σε βασανιστήρια, και οι μεγάλες εφημερίδες ανταγωνίζονταν για το ποια θα καταδίκασε πιο σκληρά τους «αντιαμερικάνους» σοσιαλιστές. Μερικές μέρες μετά, ανακοινώθηκαν οι ύποπτοι. Ο Πάρσονς, ο Σπάις και ο Φίλντεν μαζί με τον Σβάμπ, τον Τζορτζ Ένγκελ, τον Άντολφ Φίσερ, τον Λούις Λίνγκ και τον Όσκαρ Νιμπ. Γυναίκες δεν κατηγορήθηκαν γιατί οι ισχυροί άνδρες της πόλης δεν δέχονταν να τις θεωρήσουν επικίνδυνες. Από τους κατηγορούμενους, μόνο ο Σπάις και ο Φίλντεν ήταν στην πλατεία την ώρα που έσκασε η βόμβα. Αλλά αυτό μικρή σημασία είχε. Δεν ήταν άλλωστε κρυφό ότι πολιτική θα ήταν η δίωξή τους, και πολιτική θα ήταν και η εκτέλεσή τους. Οι 7 συνελήφθησαν άμεσα, αλλά ο Πάρσονς βρισκόταν εκτός πόλης. Παρότι γνώριζε τη μοίρα που θα είχε, επέλεξε να παραδοθεί. «Για να δικαστώ, κύριε πρόεδρε, μαζί με τους αθώους συντρόφους μου». «Πώς

θα μπορούσα να κυκλοφορώ ελεύθερος, ενώ οι σύντροφοί μου θα πλήρωναν για ένα έγκλημα για το οποίο είναι το ίδιο αθώοι με εμένα;»

Η δίκη ήταν φυσικά μια παρωδία δικαιοσύνης. Πλέον είναι κοινά αποδεκτό, ότι αποτέλεσε μια από τις πιο κραυγαλέες περιπτώσεις κακοδικίας στην ιστορία των ΗΠΑ. Οι κατηγορούμενοι κρίθηκαν ένοχοι και καταδικάστηκαν σε θάνατο. Μετά από μια περίοδο αγώνων για αναίρεση της εκτέλεσης της ποινής, που απέκτησε διεθνείς διαστάσεις, στις 11 Νοεμβρίου του 1887 έφτασε η στιγμή του απαγχονισμού. Το πρωί της προηγούμενης μέρας, στο κελί του 22άχρονου Λούις Λίγκνκ μια έκρηξη του διέλυσε το πρόσωπο. Αρκετοί είπαν πως δολοφονήθηκε, όμως οι περισσότεροι γνώριζαν ότι δεν ήθελε πια να παρακαλά για δικαιοσύνη, ούτε να τους δώσει τη χαρά της δημόσιας εκτέλεσής του. Με το κεφάλι του θρυμματισμένο μερικές ώρες πριν σβήσει, έγραψε με το αίμα του στους τοίχους της φυλακής «Ζήτω η Αναρχία». Ο Φίλντεν και ο Σβαμπ έκαναν αίτηση χάριτος, που τους αποδόθηκε, ενώ ο Νιμπ είχε καταδικαστεί εξ αρχής μόνο σε ποινή φυλάκισης. Ο Σπάις, ο Φίλντεν, ο Ένγκελ και ο Πάρσονς δεν ζήτησαν χάρη. Ήξεραν ότι πλέον είναι κληρονομιά του λαού, μάρτυρες της μακράς ηρωικής ιστορίας του εργατικού κινήματος. Ο Σπάις λίγο πριν του περάσουν την αγχόνη προφήτευσε: «Θα έρθει μια μέρα που η σιωπή μας θα είναι πιο δυνατή από τις φωνές που πνίγετε σήμερα».

Σχέδιο για τον απαγχονισμό των Σπάις, Πάρσονς, Φίλντεν και Ένγκελ στις 11 Νοεμβρίου του 1887

Μια Όπερα για να εξαλειφθεί ο σοσιαλισμός

Με αυτά τα λόγια έφυγε απ' τη ζωή ο Αύγουστος Σπάις, ή Άουγκιστ Σπιζ, 32 χρόνια μετά τη γέννησή του στο όρος Landecker, του Χέσσε. Λιγότερο από 30 χιλιόμετρα μακριά, αν περάσεις τα σύνορα προς τη Θουριγγία, θα βρεις την πόλη Stadtlenzfeld, όπου μια δεκαετία νωρίτερα είχε γεννηθεί ένας άλλος Γερμανός που μετανάστευσε στις μεσοδυτικές πολιτείες των ΗΠΑ. Ο γνωστός μας Ντάνκμαρ Άντλερ. Παρότι ξένος κι αυτός, η πορεία του ήταν κάπως διαφορετική από των περισσότερων συμπατριωτών του. Αφού πολέμησε στον εμφύλιο με τον Ομοσπονδιακό Στρατό και έμαθε από τους μηχανικούς των στρατευμάτων για γέφυρες, μεταλλικούς σκελετούς, κατεδαφίσεις και γρήγορες κατασκευές, άνοιξε στα 1871 αρχιτεκτονικό γραφείο με τον Edward Burling στο Σικάγο. Τα πρώτα χρόνια ήταν δύσκολα, όμως προς τα τέλη της δεκαετίας του 70, μαζί με την κατασκευαστική έκρηξη, ήρθε και η επαγγελματική του καταξίωση. Ώσπου λίγα χρόνια μετά, στα 1882, προσέλαβε τον Λουίς Σάλλιβαν και λίγο αργότερα η φίρμα «Άντλερ και Σάλλιβαν», που καθόρισε την ιστορία της αρχιτεκτονικής, είχε δημιουργηθεί.

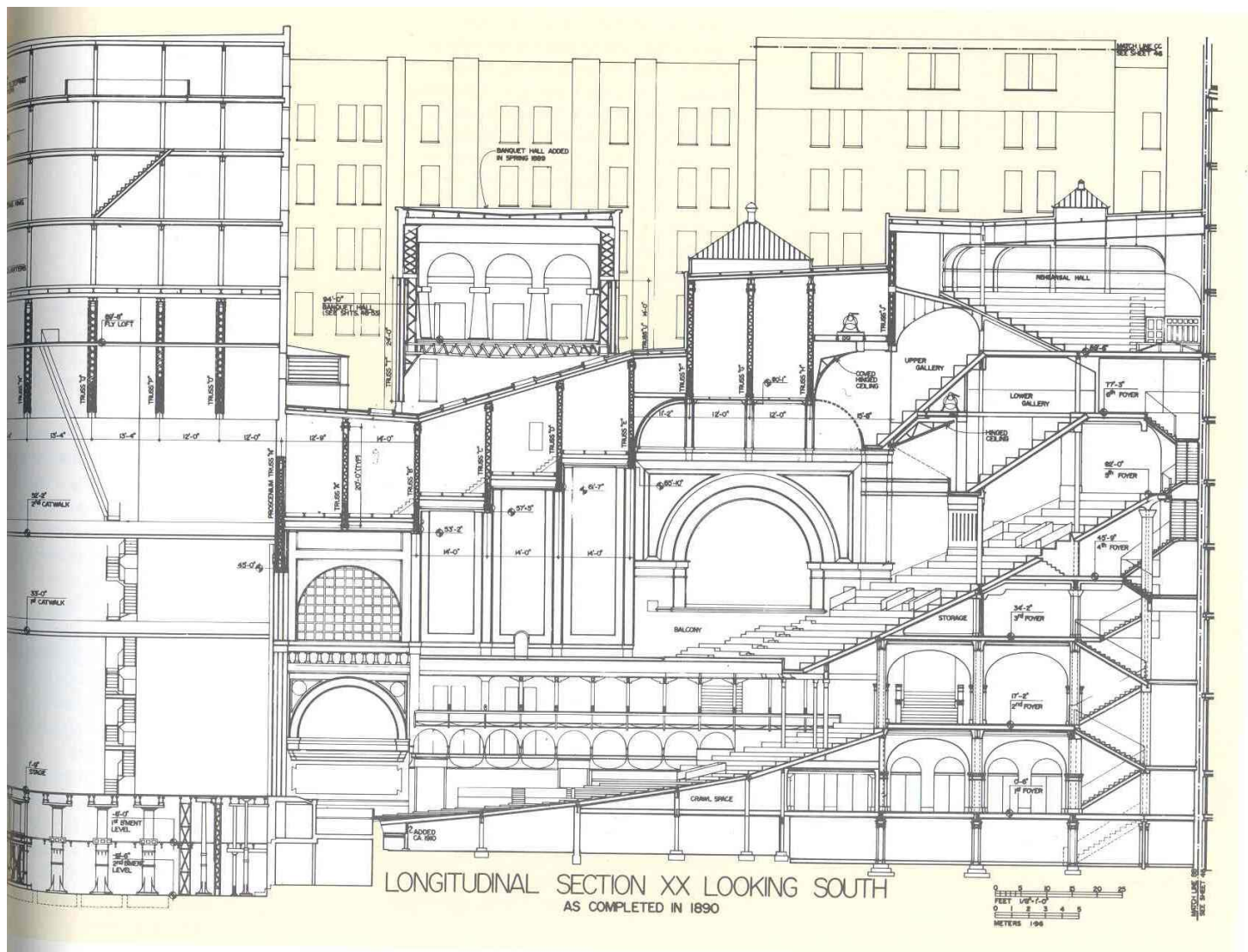
Ένα από τα μεγαλύτερα έργα που ανέλαβε ήταν το εξής: Να ξεπεράσει η πόλη το σοκ της πλατείας Χέιμαρκετ και να μην ξαναζήσει τέτοιες στιγμές κοινωνικής αναταραχής σαν αυτές που προκαλούσε το εργατικό κίνημα. Όπως πάντα, οι αρχιτέκτονες δε φταίνε. Οι πελάτες το ζήτησαν. Και οι πελάτες δεν ήταν άλλοι από μια επίλεκτη ομάδα πλούσιων του Σικάγο, που θεώρησε καθήκον της να «εκπολιτίσει» επιτέλους αυτή την άγρια πόλη. Από τις αρχές της δεκαετίας του 1880, είχε αρχίσει να αναπτύσσεται εντός των κύκλων της ελίτ του Σικάγο η σκέψη πως δεν αρκεί για μια πόλη να έχει εργοστάσια, μαγαζιά και σπίτια. Η ταχύτατη αστική ανάπτυξη και η κερδοσκοπική ασυδοσία είχαν κάνει το Σικάγο τη μόνη μεγάλη πόλη στον κόσμο, σύμφωνα με έναν σύγχρονο υπουργό, που να μη συναντά κανείς ούτε ένα κτίριο που να προσφέρεθηκε από καλοσύνη. Πολλοί ηγέτες της πόλης αναγνώριζαν ότι η πόλη έμοιαζε πιο πολύ με ένα βιομηχανικό συγκρότημα. Φασαριόζικο, βρώμικο, σκοτεινό, πεινασμένο και συχνά ευέξαπτο. Είναι η στιγμή για έναν αστικό πατριωτισμό έλεγε ο Μπέρναμ, ώστε να μπει τάξη σε αυτό το χάος. Μια τεράστια εκστρατεία αστικής ανανέωσης (που γέννησε και το κίνημα Σίτι Μπιούτιφουλ) και επενδύσεων στον πολιτισμό ξεκίνησε, απολύτως συνδεδεμένη με την προσπάθεια σβησίματος των γεγονότων του Μάη του 1886 από τη μνήμη.

Περισσότερο από όλους, το καταλάβαινε αυτό η νεότερη γενιά της οικονομικής ελίτ. Τα παιδιά των βιομηχάνων, των χασάπηδων και των κτηματομεσιτών είχαν μεγαλώσει πια και προσπαθούσαν να ξεπλύνουν το αίμα που είχε ποτίσει τα χέρια των πατεράδων τους. Είχαν σπουδάσει, είχαν ταξιδέψει στην Ευρώπη, είχαν αγαπήσει τις τέχνες και ήταν έτοιμα να αναλάβουν την εξημέρωση της άγριας πόλης τους.

Λίγες μέρες μετά τη Χέιμαρκετ, η επιχειρηματική ηγεσία της πόλης, ένας «φιλικός» κλειστός κύκλος που κατείχε τη μεγαλύτερη ισχύ, έκανε μια συνάντηση στο Commercial Club. Συμμετείχαν σε αυτή και «παλιές καραβάνες», ο Πούλμαν, ο Φίλντ και άλλοι, όμως τον τόνο τον έδιναν οι νεότεροι. Όπως ο Μάρτιν Ράιερσον, γιός εμπόρου που πλούτισε κλέβοντας του Ινδιάνους, απόφοιτος του Χάρβαρντ και ιμπρεσάριος, προσωπικός φίλος του Μονέ και του Ρενουάρ. Ή ο Τσάρλς Χάτσινσον, γιός του γερο-

Χάτς, του πιο επιτυχημένου σπεκουλαδόρου του χρηματιστηρίου, αλλά και ιδρυτής του Ινστιτούτου Τέχνης του Σικάγο, ενός εκ των σημαντικότερων πολιτιστικών ιδρυμάτων του κόσμου μέχρι σήμερα. Δεν έλειπε βέβαια και ο Σάιρους Τζούνιор που λίγες μέρες πριν είχε διαλύσει την απεργία στο εργοστάσιό του. Όμως ο πιο φιλόδοξος και αποφασισμένος ήταν ο Φέρντιναντ Πεκ, γιος κτηματομεσίτη, που εισηγήθηκε πως χρειάζονται μεγάλα πολιτιστικά γεγονότα, όπως μια όπερα προσιτή σε όλους, για να «εξαλειφθεί το έγκλημα και ο Σοσιαλισμός στην πόλη, μέσα από την εκπαίδευση των μαζών σε ανώτερα πράγματα». Το όραμά του ήταν ένα μεγάλο Auditorium στο κέντρο της πόλης, «μεγαλύτερο και καλύτερο» από την Μετροπόλιταν Όπερα της Νέας Υόρκης. Μάλιστα, θα προσέφερε και το οικόπεδο. Μια τεράστια έκταση επί της λεωφόρου Μίσιγκαν, ακριβώς απέναντι από το πάρκο στο παραποτάμιο μέτωπο. Το κτίριο του Auditorium είναι ένα από τα σημαντικότερα πρώτα κτίρια της Μοντέρνας Αρχιτεκτονικής. Οι αρχιτέκτονές του: Ο Λουίς Σάλλιβαν και ο Ντανκμαρ Άντλερ.

Τα κτίριο, παρά το συντηρητικό εξωτερικό του, αποτέλεσε πράγματι έναν τεράστιο κατασκευαστικό άθλο του Άντλερ, και το εσωτερικό του ήταν το αποκορύφωμα της σχεδιαστικής μαεστρίας του Σάλλιβαν. Τα υπέρλαμπρα εγκαίνιά του, το 1889, θεωρήθηκαν το μεγαλύτερο γεγονός της πόλης μετά την πυρκαγιά. Αυτός άλλωστε ήταν και ένας βασικός συμβολικός στόχος.

Η συγκλονιστική τομή του αμφιθεάτρου του Auditorium. Το απόγειο της σχεδιαστικής μεγαλοφυίας του Λούις Σάλλιβαν

Η «Λευκή Πόλη»: 400 χρόνια μετά τον Κολόμβο, οι ΗΠΑ ετοιμάζονται για τον αιώνα της κυριαρχίας τους

Το επόμενο, ακόμα μεγαλύτερο γεγονός, με πολύ μεγαλύτερη συμβολική και πρακτική σημασία, θα ήταν η Παγκόσμια Έκθεση του 1893, η γνωστή Κολομβιανή Έκθεση του Σικάγο. Η πόλη κέρδισε τον διαγωνισμό για να φιλοξενήσει το πιο φιλόδοξο εγχείρημα των τελευταίων ετών του 19ου αιώνα στις ΗΠΑ, τον εορτασμό των 400 χρόνων από την έλευση του Χριστόφορου Κολόμβου στο Νέο Κόσμο, τη λεγόμενη ανακάλυψη της Αμερικής. Τη Λευκή Πόλη, όπως ονομάστηκε το γιγάντιο συγκρότημα 3 τετραγωνικών χιλιομέτρων που κατασκευάστηκε, επισκέφτηκαν 27 εκατομμύρια άνθρωποι από όλο

τον κόσμο κατά τους 6 μήνες λειτουργίας της. Υπεύθυνος για το σχεδιασμό και την υλοποίηση αυτού του τεράστιου έργου, μετά και τον θάνατο του Ρουτ, ανέλαβε ο Ντάνιελ Μπέρναμ, καλώντας τους σημαντικότερους πολεοδόμους και αρχιτέκτονες της εποχής να σχεδιάσουν πάρκα, κτίρια και εθνικά περίπτερα. Μεταξύ τους και η πρώτη γυναίκα απόφοιτος της Αρχιτεκτονικής του MIT, Σοφία Χέιντεν, που βέβαια ανέλαβε το κτίριο για τις γυναίκες. Η αρχιτεκτονική της Λευκής Πόλης, με τα επιβλητικά αυτοκρατορικά λευκά κτίρια, σηματοδότησε μια συντηρητική νεοκλασικιστική αναβίωση, που έκανε τον Σάλλιβαν, παρότι σχεδίασε το Transportation Building, να ανακηρύξει το τέλος της αρχιτεκτονικής του Σικάγο και να βυθιστεί σε ένα κύκλο προσωπικών αδιεξόδων.

Υπό μία έννοια, βέβαια, η Έκθεση ήταν πράγματι το τέλος μιας εποχής και η αρχή μιας άλλης. Δύο μέρες πριν την επίσημη ημερομηνία λήξης, ο δήμαρχος που τη διοίκησε σχεδόν καθόλα τα επίχρυσά χρόνια δολοφονήθηκε από έναν περίεργο τύπο, τον Πάτρικ Πρέντεργκαστ. Το Σικάγο προχωρούσε προς τον 20ο αιώνα, όπως και οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής όδευαν προς αυτόν, τον δικό τους αιώνα. Η Λευκή Πόλη ήταν και η προσπάθεια του Σικάγο να δείξει πως είχε αλλάξει. Τίποτα δεν θύμιζε πια τις αιματηρές απεργίες που έλαβαν χώρα λιγότερο από μια δεκαετία πριν. Στην πλατεία Χειμάρκετ τοποθετήθηκε ένα μεγάλο άγαλμα ενός αστυνομικού, προς τιμήν των νεκρών του Chicago Police Department. Η ιστορία έκλεισε πια, μάγκες. Χάσατε. Όμως, κλείνει ποτέ η ιστορία; Το άγαλμα αποκαθελώθηκε πολλές φορές. Μια το 1927 στην επέτειο της σφαγής, και δύο-τρεις φορές από τους Weathermen στα τέλη της δεκαετίας του εξήντα, μέχρι που έγινε κατανοητή η ειρωνεία ενός αγάλματος αστυνόμου που το φυλάνε πραγματικοί αστυνόμοι και απομακρύνθηκε οριστικά.

Η Λευκή Πόλη της Παγκόσμιας Έκθεσης. Ο μοντερνισμός ως καπιταλιστικός εκσυγχρονισμός παραμένει κυρίαρχος στην πόλη, αλλά ο κλασικισμός έχει κυριαρχήσει στη μορφή

Όμως, στο συμβολικό γεγονός της παγκόσμιας έκθεσης θα κλείσει το παρόν κείμενο, καθώς κλείνει και η «επίχρυση εποχή» της πόλης. Φυσικά, οι ιστορίες των πόλεων ούτε ξεκινούν ούτε τελειώνουν στα χρονικά όρια που αναγκάζονται να θέσουν κείμενα και επιστημονικές έρευνες. Το Σικάγο του 20ού αιώνα, το Σικάγο της μαφίας και της χλιδής, το Σικάγο του Φρανκ Σινάτρα και των εργοστασίων, του χρηματιστηρίου και των μεγάλων εταιρειών, των φυλετικών διακρίσεων και των αγώνων για τα πολιτικά δικαιώματα, ακόμα και αυτό του Μάικλ Τζόρνταν λίγο πριν μια ακόμα αλλαγή αιώνα, αποτελεί την εξέλιξη μιας πόλης, την ιστορία των πρώτων δεκαετιών της οποίας προσπάθησε να περιγράψει αυτή η σύντομη ιστορία.

Το κείμενο επιμελήθηκε η Κλεονίκη Αλεξοπούλου.

Υποσημειώσεις

Υποσημειώσεις

- ↑**1** Το βιβλίο δεν έχει μεταφραστεί στα ελληνικά, ωστόσο σε συχνές αναφορές σε αυτό έχει χρησιμοποιηθεί ο όρος «επίχρυση εποχή», που χρησιμοποιείται και στο παρόν κείμενο.
- ↑**2** Ήρωες της «Ζούγκλας» του Άπτον Σίνκλερ.
- ↑**3** Στα 1890, υπολογίζεται ότι έως και το 1/4 του πληθυσμού της πόλης απασχολούταν άμεσα ή έμμεσα στη βιομηχανία κρέατος.
- ↑**4** «Έλινορ Στόνταρντ», μια από τις πρωταγωνίστριες της τριλογίας «USA» του Τζον Ντος Πάσος.
- ↑**5** Carl Sandburg, «Σικάγο», μτφ. Κ. Βινέλλης, από την *Παγκόσμιο Ανθολογία Ποιήσεως*, τμ. β΄ των Ρίτα Μπούμη και Νίκου Παππά.
- ↑**6** Οι εμπειρίες του Βλαδίμηρου Μαγιακόβσκι από το ταξίδι του στις ΗΠΑ στα 1925, περιέχονται στο «Πώς ανακάλυψα την Αμερική» που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή.
- ↑**7** Το *Board of Trade's* του Σικάγο ήταν ένα από τα παλαιότερα και ισχυρότερα χρηματιστήρια παραγωγών στον κόσμο.
- ↑**8** F.I.RE (Finance- Insurance- Real Estate), όρος που χρησιμοποιείται συχνά για να περιγράψει αυτούς τους οικονομικούς κλάδους.
- ↑**9** Kenneth Frampton «Μοντέρνα Αρχιτεκτονική. Ιστορία και Κριτική», μτφ. Θόδωρος Ανδρουλάκης, Μαρία Παγκάλου, εκδόσεις Θεμέλιο.
- ↑**10** Ρίτσαρντ Ο. Μπόγιερ & Χέρμπερτ Μ. Μορέ, *Η Άγνωστη Ιστορία του Εργατικού Κινήματος των ΗΠΑ*, μτφ. Αθηνά Παναγουλοπούλου, Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή.

*Το κείμενο αυτό δημοσιεύτηκε πρώτη φορά στο site **Marginalia** στις 06.05.2024. Διαθέσιμο [εδώ](#)